

"OMA SINNIKKYYTENI ON AUTTANUT"

Aikuisena kuulovammautuminen muutoksena elämäkulussa

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän Yliopisto
Erityispedagogiikan laitos
Tarja Tumanto

Kevät 2002

TIIVISTELMÄ

Tämän pro gradu tutkielman aineisto sisältää kahdentoista aikuis- tai nuoruusiässä kuulovammautuneen henkilön kyselylomakkeet, teemakysymysvastaukset sekä elämätarinat. Tutkielman tarkoitus on tarkastella henkilöiden merkittäviä oppimiskokemuksia ja heidän identiteetin muutostaan ja voimaantumisen kokemuksiin. Tutkimusote on laadullinen. Tutkimukseen liittyvien elämäntarinoiden käsittelyssä käytetään narratiivista tutkimusmetodia. Tutkielman narratiivisen osuuden tavoitteena on jäsentää aineistoa siten, että se mahdollisimman todentuntuisesti heijastelisi tutkittavien henkilöiden vammautumiseen liittyviä elämänmuutoksia ja selviytymistä. Tutkittavien henkilöiden elämäntarinoiden myötä aineistosta nousi esille erilaisia "sinnikyystyyppejä", jotka omalta osaltaan heijastavat aikuisena tai nuoruusiässä kuulovammautuneiden henkilöiden elämäntulkintaa ja oppimiskokemuksia. Tutkielmassa kuvataan myös niitä mahdollisia tekijöitä, jotka voisivat vaikuttaa vammautuneen henkilön voimaantumiseen (empowerment) ja identiteetin uudelleen määrittymiseen. Tutkimusaineiston jäsentämisessä on käytetty formaalin voimaantumisteorian osaprosesseja (Siitonen, 1999). Osaprosessit, joita ovat päämäärät, kyky- ja kontekstiuskomukset sekä emootiot, luovat pohjan tutkimusaineistossa olevien teemakysymysten kategoriointiin. Kategorioiden avulla pyritään ilmentämään tutkielmaan liittyvien teemakysymysten tuomaa tietoa ja niiden suhdetta voimaantumisiin. Aineiston jäsentämisen myötä pohditaan sitä, voiko kuulovammautuminen olla merkittävä oppimiskokemus ja voiko se johtaa identiteetin muutokseen ja mahdolliseen voimaantumisen kokemukseen.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
1.1	Tutkimuksen taustaa	6
1.2	Kuulovammaisuus Suomessa.....	7
2.	OPPIMISKOKEMUKSET JA “AJANHENKI”	10
2.1	Ajanhengestä.....	10
2.1.1	Elämänpolitiikka.....	11
2.2	Merkittävät oppimiskokemukset ja voimaantuminen.....	12
2.3	Voimaantuminen.....	13
2.4	Identiteetistä.....	17
2.4.1	Identiteetin muuttumisesta.....	18
3.	TUTKIMUSTEHTÄVÄ	20
4.	TUTKIMUSMETODI JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
4.1	Fenomenologinen tutkimusote ja ilmiön kuvaus.....	21
4.2	Abduktiivinen päättely.....	23
4.3	Tutkimuksen toteuttaminen.....	24
4.3.1	Ydinkäsite.....	25
4.3.2	Tutkimuksen luokittelu.....	26
4.3.3	Teemat ja kategoriointi.....	28
4.4	Tarinat kuulovammaisuuden kuvaajina.....	30
5.	TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
5.1	Kategoriat ja niiden tulkinta.....	32
5.1.1	Päämäärät kategorian ilmeneminen.....	32
5.1.2	Kykyuskomukset kategorian ilmeneminen.....	35
5.1.3	Kontekstiuskomukset kategorian ilmeneminen.....	42
5.1.4	Emootiot kategorian ilmeneminen.....	50
5.1.5	Teemakysymysten yhteenvetoa.....	56

5.2	Tarinat sinnikkyyden ilmentäjinä.....	59
5.3	Power over - tyyppi eli "taistelija".....	63
5.3.1	"sitkeä veikko".....	63
5.3.2	"muutuin muurahaiseksi".....	63
5.3.3	"en ollutkaan juustopää".....	65
5.4	Power in - tyyppi eli "sinnittelijä".....	67
5.4.1	"elän täysillä tätä päivää".....	67
5.4.2	"kuuntelen tänään jos huomenna en kuulisikaan".....	68
5.4.3	"olen aktiivi kuulovammainen".....	69
5.5	Power flow eli "valaistunut".....	70
5.5.1	"tähän astisen elämäni suurin onnenpotku".....	70
5.5.2	"vanha koirakin voi oppia istumaan".....	71
5.5.3	"huonokuuloisuuteni on kääntynyt vahvuudekseni".....	72
5.6	Tarinoiden antama kuva kuulovammaisen elämästä.....	73
6.	TULOSTEN YHTEENVETOA JA POHDINTAA.....	74
6.1	Tutkimuksen luotettavuus.....	74
6.2	Tutkimuksen pohdinta ja johtopäätökset.....	75
7.	LÄHDELUETTELO.....	78
9.	LIITTEET	
1.	Kyselylomake	
2.	Teemakysymykset	
3.	Saatekirje	
4.	tutkimushankkeen esite	

1. JOHDANTO

Noin vuosi sitten aloitin gradun tekemisen. Eikä tämä ollut ensimmäinen kerta, kun aloitin. Jossakin taustalla kaihersi pelko ja epävarmuus, mielessä risteilivät kysymykset: olenko riittävän sitoutunut tähän tehtävään?, Osaanko asettaa itselleni sopivan haasteen, josta voisin selvitä? Lähdin pieni epäily mielessäni erityispedagogiikan laitokselle ensimmäiseen gradukokoukseeni. Paikalla olivat tutkija Elina Lehtomäki ja koko tutkimusprojektin vastaava professori Sakari Moberg. Paikalla oli myös muutama muu projektin tiimoilta graduansa tekevä opiskelija. Tilaisuudessa minun piti esitellä omaa aihettani alustavasti. Olin lukenut saamani tutkimus aineiston pariin kertaan ja ajatukseni olivat vielä jäsentymättömiä. Epäilyistäni huolimatta kerroin tilaisuudessa tutkivani aikuisena kuulovammautuneiden henkilöiden merkittäviä oppimiskokemuksia. Aiheen valintaan oli vaikuttanut myös ennakoivat keskustelut graduohjaajani kanssa. Siinä vaiheessa, kun sanoin aiheeni ääneen, en juurikaan tiennyt mitä merkittäville oppimiskokemuksilla tarkoitettiin. Näin kuitenkin sitouduin tehtävääni, joka on osoittautunut kiinnostavaksi tarinaksi ja josta mitä todennäköisemmin on muodostumassa minulle merkittävä oppimiskokemus.

Kun myöhemmin olen miettinyt sitoutumisprosessiani, niin huomaan palaavani mielessäni yhä uudelleen elämätarinoin, niiden merkitys työlleni on ollut ratkaiseva. Ne luettuani en enää tuntenut itseäni ulkopuoliseksi, olin osa tarinaa. Kuulovammautuneiden henkilöiden elämän tarinat veivät mukanaan ja niiden myötä lopullisesti kiinnityin tähän tehtävään. Se merkitsi konkreettisesti sitä, että ryhdyin kommunikoimaan aineiston ja tutkittavieni kanssa.

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tämä tutkielma on osa suurempaa tutkimushanketta, joka käynnistettiin Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella 1999. Koulutuksen merkitys kuulovammaisten ja dysfaattisten henkilöiden elämäkulussa-tutkimusta rahoittaa Bovallius-säätiö. Tutkimushankkeen tavoitteena on selvittää kuulovammaisten ja dysfaattisten henkilöiden koulutustaustoja, elämäkulkua ja oppimiskokemuksia. Tehtävänä on myös tarkastella kuinka kuulovammainen ja dysfaattinen henkilö löytää paikkansa yhteiskunnasta. Aiheesta on tehty ja on tekeillä useita tutkielmia ja yksi väitöskirjatyö. Tässä pro gradu työssä keskitytään aikuisena tai nuoruusiässä kuulovammautuneiden henkilöiden elämäkulun ja siihen liittyvien merkittävien oppimiskokemusten kuvaamiseen.

Tänä päivänä elämä on muuttunut kiireisemmäksi ja vaativammaksi, kilpailu työ- ja koulutuspaikoista on kovaa. Elämää säätelevät arvot niin koulu- kuin työelämässäkin ovat joutuneet uuteen tarkasteluun. Ihmiseltä vaaditaan yhä enemmän tietoja ja taitoja selvitä teknologisoituvassa yhteiskunnassa. Myös kuulovammaiset joutuvat kohtaamaan samat vaatimukset. Tämän tutkielman tavoitteena on kuvata kuulovammautuneen henkilön elämäkulkua todentuntuisesti. Tutkielmassa tarkastellaan niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat kuulovammautuneen henkilön selviytymiseen ja voimaantumisen kokemuksiin.

1.2 Kuulovammaisuus Suomessa

Arvion mukaan Suomessa on tällä hetkellä noin 700 000 kuulovammaista henkilöä. Kuulovammaisten hyvin heterogeeninen ryhmä jaotellaan kuuroihin, kuuroutuneisiin ja huonokuuloisiin. Syntymästään saakka kuuron ihmisen ensimmäinen kieli on tavallisesti viittomakieli. Viittomakieli on luonnollinen kieli, jolla on oma kielioppinsa, sanastonsa ja murteensa. Viittomakieliset kuurot ovat kielivähemmistö, jolle suomen kieli tai muu puhuttu kieli on vasta toinen kieli. Viittomakieli sai lakiin perustuvan aseman 1995 ja se tunnustettiin kuurojen äidinkieleksi. Kuuroilla on oikeus käyttää viittomakielen tulkkia. Kuurojen tarvitsemia apuvälineitä ovat erilaiset näköhavaintoon perustuvat informaatio- ja muut laitteet, kuten tekstipuhelin. Suomessa on noin 5000 kuuroa, jotka käyttävät ensikielenään viittomakieltä. Kuuroutunut on henkilö, joka on menettänyt kuulonsa jossain vaiheessa elämänsä varrella. Hänen ensimmäisenä kielenään on jokin puhuttu kieli, esim. suomi. Kuuroutumisensa jälkeen kuuroutunut yleensä opettelee viitotun suomen käytön. Viitottu suomi ei ole itsenäinen kieli, vaan viitottua puhetta, jota käytetään yhdessä puheen ja huulioluvun kanssa. Kuuroutuneen henkilön apuvälineitä ovat erilaiset näköhavaintoon perustuvat laitteet. Hänellä on oikeus käyttää viitotun suomen tulkkia tai kirjoitustulkkia.

Kuulovammat ovat yksilöllisiä ja henkilöiden kuulovamman aste ja sen myötä apuvälineet vaihtelevat suuresti. Kuulovamman ollessa riittävän lievä, hän saattaa pystyä sopivien apuvälineiden avulla ja oikeanlaisessa tilassa käyttämään kuuloaistiaan normaalikuuloisen tapaan. Huonokuuloiselle tärkeitä seikkoja ja välineitä ovat hyvä akustiikka ja valaistusolosuhteet, erilaiset sähköiset äänenvahvistusjärjestelmät, kuulolaitteet, tele/induktiosilmukat ja palveluvahvistimet sekä visuaaliset informaatiojärjestelmät.

Suomessa todetaan vuosittain noin 1500 työstä aiheutuvaa kuulovammaa. Niiden määrä on kuitenkin vuosien myötä vähentynyt ja vammat ovat aiempaa lievempiä. Tämä johtuu teollisuuden investoinneista meluntorjuntaan ja kuulonsuojaukseen. Vapaa-aikana kuulovammoja syntyy aiempaa enemmän. Esimerkiksi armeijan kutsunnoissa noin 20-25 %:lla miehistä on mitattavia muutoksia kuulokyvyssä. Nämä ongelmat ovat saaneet alkunsa joko työssä, vapaa-aikana tai ne ovat synnynnäisiä (Akaan-Penttilä 1996). Professori Matti Sorri toteaa (1998), että joka seitsämännellä suomalaisella on kuulossa jonkin asteista vikaa. Suomalaisilla on eri asteisia kuulovammoja huomattavasti oletettua enemmän. Laskennallisesti noin 744 000 suomalaisella kuulo on normaalista poikkeava, kun aiempien arvioiden mukaan määrän oletettiin olevan noin 300 000. Kuntoutusta tarvitsevien määrä on yli 280 000. Matti Sorrin mukaan kuulovammoja usein vähätellään. On tavallista, että jopa terveydenhuollon ammattilaiset vähättelevät asiaa, eikä kuulolaitetta myönnetä kaikille tarvitsijoille. Jokaisen kuulovammaisen elinympäristö on omanlaisensa, ja kuulolaitetta vaativat tilanteet vaihtelevat. Kuulovammaisen on usein itse kerrottava, mitä hän tarvitsee sekä uskallettava vaatia apua ja sopivia apuvälineitä (Miikki, 1998).

Kuulonhuoltoliiton tavoitteena on kuunteluolosuhteiltaan esteetön ympäristö. Tämä tarkoittaa akustiikaltaan ja melutasoltaan hyvää ympäristöä, jonka rakentamisessa huomioidaan aistivammaiset henkilöt. Vuoden 2001 alusta voimaan tullut rakennuslaki edellyttää rakentamisessa esteettömyyttä, jolloin julkisten kuin muidenkin tilojen rakentamisessa tulisi ottaa huomioon myös kuulovammaiset. (Heinonen, 2001.) Myös asenteissa kuulovammaisia kohtaan on vielä korjattavaa ja tästä johtuen kaikki kuulovammaiset eivät uskalla työpaikoillaan kertoa kuulonsa alenemisesta. Kuulovamma vaikuttaa mm. kouluttautumiseen siten, että monet huonokuuloiset tai kuurot henkilöt aikokouluttautuvat älyllisiin kykyihinsä nähden. Kuulovamma ei tee ihmisestä vähälahjaisempaa, mutta se voi tuoda rajoituksia, varsinkin jos ympäristössä ei asiaa ole huomioitu tai jos apuvälineitä ei ole saatavissa (Riekkä, 2001.)

Kuulovammaisen asema on suomalaisessa yhteiskunnassa melko hyvä, mutta kuntoutusmahdollisuudet ja apuvälineiden saaminen vaihtelevat huomattavasti alueittain. Tasa-arvo kuulovammaisten kohdalla ei ole vielä täysin toteutunut, liian usein kuulovammautunut henkilö joutuu taistelemaan oikeuksistaan saada kuntoutusta ja apuvälineitä. Omatahto ja sinnikkyys ovat usein olleet selviytymisen taustalla.

2. OPPIMISKOKEMUKSET JA "AJANHENKI"

Ajassa tapahtuvien muutoksien myötä käsitys oppimisesta on muuttunut. Oppimistapahtuma nähdään entistä enemmän kontekstiin sitoutuneeksi ja konstrukttiiviseksi tapahtumaksi. Ihmismieli ei passivisesti vastaanota aistihavaintoja, vaan se aktiivisesti rakentaa tietoa ja siten tietomme maailmasta ei voi olla koskaan absoluuttista. (Tynjälä 1999, 25-26.) Ihmisen elämäntilanne vaikuttaa usein ratkaisevalla tavalla siihen, millaiseksi hänen elämänkulkunsa muotoutuu. Tämän tutkielman eräänä lähtökohtana on se, että ihmistä ei voida tutkia irroitettuna kontekstistaan. Ihminen on jatkuvassa vuorovaikutuksessa oman ympäristönsä kanssa ajattelevana ja tuntevana olentona. (Rauhala. 1998.)

2.1 Ajanhengestä

Postmoderni arki merkitsee monelle ihmiselle uudenlaista turvattomuutta ympäröivän maailman suhteen. Tämä voi saada aikaan korostuneen turvan etsimisen perinteisestä toimintamallista. Turvallisuushakuisuus voi ilmentyä suvaitsemattomuutena, etnisenä kiihkoiluna, moralisoinnin vaatimuksina tai uskonnollisena fundamentalismina. Merkittävä ilmiö on myös ihmisen arjen teknologisoituminen. Beryl Curtin (1994) mukaan postmodernissa ei ole kyse mistään yhdestä uudesta hallittavasta ilmiöstä, vaan pikemminkin tilanteesta, jossa arjen pienet asiat alkavat näyttäytyä uudessa valossa. Postmodernin sanotaan olevan eräänlainen välitila tilanteessa, jossa monet ilmiöt yhteiskunnassa ja kulttuurissamme "eivät ole kuten ennen olivat" eikä myöskään vielä tiedetä kuinka ne tulevat tulevaisuudessa olemaan ja ilmenemään (Lowe 1999). Jatkuvan muutoksen seurauksena ihmisten elämää säätelevät arvot ovat niin ikään muuttumassa ja moninaistumassa. Lev Vygotskyn (1978) ajatuksiin pohjautuva sosiokonstruktivismi tuo esille vuorovaikutuksen ja ympäröivän kulttuurin merkitystä ihmisen oppimisessa ja

kehittymisessä. Inhimillisessä vuorovaikutuksessa merkitykset, arvot ja katsomukset saavat konkreettiset hahmonsä erilaissa instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa ja uskomusjärjestelmissä (Lehtonen 2000, 17). Postmodernin ajan ilmiöt vaativat ihmisiltä yhä enemmän selviytymis- ja sopeutumiskeinoja. Ajassa olevat muutokset luovat myös vammaisille henkilöille paineita selviytyä. Työelämän alati muuttuvat vaatimukset, teknologian murros ja yhä lisääntyvät koulutustarpeet aiheuttavat kilpailutilanteita, joissa vammautuneen on vaikea pärjätä tasavertaisena muiden kanssa.

2.1.1 Elämänpolitiikka

Modernin jälkeinen aika merkitsee tiedonkäsityksen muutosta ja arvojen moninaisuutta. Entiset yhteiskunnan rakenteet ovat muuttumassa. Niin sanotut identiteettipoliittiset taistelut ovat yleistyneet. Vähemmistöryhmät joutuvat hakemaan oikeutusta asemalleen julkisuuden ja jopa oikeusprosessien avulla. Näin ihmiset pyrkivät legitimoimaan tai saamaan enemmän esille marginaalisiksi tai poikkeaviksi määriteltyjä identiteettejään. Nämä kamppailut voivat liittyä esim. sukupuoleen, etniseen taustaan tai ideologiseen tunnustamiseen liittyviin kamppailuihin. (Peltola & Saastamoinen, 2000.) Postmodernissa yhteiskunnassa menestyminen edellyttää jatkuvaa reflektointia taitoa. (Pirttilä 1999, 245.). Ihmisen on yhä vaikeampi pitää modernin ajan vakaata minuusihannetta, koska elämän tilanteet ja vaatimukset jatkuvasti muuttuvat. Jopa yhden arkipäivän aikana kulttuurimme vaatii meiltä lukuisia erilaisia ja toisilleen ristiriitaisia, sosiaalisia rooleja. Meidän on kyettävä sietämään eteemme tuluvia vaihtelevia totuus- ja moraalikäsityksiä (Peltola & Saastamoinen 2000, 6).

Identiteettipoliittiset kamppailut kuuluvat osana käsitteeseen elämänpolitiikka. Elämänpolitiikka syntyy siitä, ettei ihmisillä ole enää

valmiina kollektiivisia käsikirjoituksia (esim. yhtenäiskulttuuri ja traditiot) elämänkulun suhteen, vaan hänen on itse tehtävä elämänsä ja identiteettinsä lukuisten valintatilanteiden kautta. (Giddens 1991). Kuulovammaisen henkilön arki on usein täynnä erilaisia haasteita, niistä selviämässä vertaisryhmällä on tärkeä merkitys. Vertaisryhmän avulla moni vammautunut uskaltaa sinnikkäämminkin hakea apua ongelmiinsa ja oikeutusta olla kuulovammaisena tasavertainen koulutuksessa ja työmarkkinoilla. Tänä päivänä on enemmän sääntö kuin poikkeus, että erilaiset pienryhmät "uusheimot" (Giddens 1991), joutuvat taistelemalla hakemaan legitimitettiin omille oikeuksilleen olla yhteiskunnan tasa-arvoisia jäseniä. Myös kuulovammaiset henkilöt ovat joutuneet taistelemaan oikeuksistaan. Monet heistä ovat vammautumisen myötä löytäneet uusia keinoja selviytyä eteenpäin elämässään.

2.2 Merkittävät oppimiskokemukset ja voimaantuminen

Raimo Silkelän (2000, 127) mukaan merkittävät oppimiskokemukset ovat persoonallisia, henkilökohtaisia ja ainutlaatuisia kokemuksia, jotka muovaavat ja muokkaavat ihmisen identiteettiä, persoonallisuutta ja minuutta ja vaikuttavat ihmisen maailmankuvaan, kasvuun ja kehitykseen. Kun kokemus on merkityksellinen, siitä voi tulla oppimisen perusta, joka saa käyntiin myönteisen oppimisen spiraalin. Kokemuksellisessa oppimisessa koko ihmisen persoona on mukana sekä tunteineen että tietoineen. (Kolb 1984; Jarvis 1987, 164-172.) Antikaisen mukaan merkittäviä oppimiskokemuksia ovat sellaiset kokemukset, jotka elämäkertomuksen perusteella näyttävät ohjanneen haastateltavan henkilön elämäntulkua ja/tai muuttaneen tai vahvistaneen hänen identiteettiään. Merkittävät oppimiskokemukset ovat oppimiselämäkerran käännekohtia ja yksilön elämäntulkun jäsentäjiä (Antikainen 1996, 253). Antikaisen merkittävän oppimiskokemuksen käsitteeseen ei sisälly sellaista arvottamista, että

kyseiset kokemukset olisivat määritelmällisesti aina myönteisiä. Hyvinkin kielteiseltä tai tuskalliselta tuntuneet kokemukset voivat koettuina ja työstettyinä muuttua resursseiksi. Tällainen kokemus voi olla esimerkiksi vammautuminen.

Merkittävien oppimiskokemusten myötä puhutaan myös valtautumisen kokemuksesta. Antikainen pitää valtautumista sanan "empowerment" synonyyminä (ks. Antikainen 1996, 253-254). Antikaisen määritelmän mukaan valtautumiseen kuuluu itsemäärittelyn muutos - yksilön toimintakyvyn vahvistuminen - että sosiaalisen osallistumisen muutos eli alistavien rakenteiden murtuminen. Merkittävä oppimiskokemus voi olla elämän käännekohta, joka saa aikaan oppimisprosessin ja muutoksen identiteetissä. Muutoksen myötä voi tapahtua valtautumista (empowerment), jolloin ihminen tulee toimintakykyisemmäksi ja rohkeammaksi toimimaan ja ilmaisemaan mielipiteitään. (Siitonen 1999, 189.)

2.3 Voimaantuminen

Rodwellin (1996, 310) mukaan voimaantuminen näkyy parantuneena itsetuntona, kyynä asettaa ja saavuttaa päämääriä, oman elämän ja muutosprosessin hallinnan tunteena, sekä toiveikkuutena tulevaisuutta kohtaan. Myös Aho esittää, että voimaantuminen on yhteydessä itsetunnon vahvistumiseen ja minäkuvan selkiytymiseen. Voimaantunut yksilö alkaa ikään kuin vallata kadotettua minäänsä takaisin. Näin hänestä tulee itseään vahventava yksilö, joka ei tarvitse ulkoista tukea motivoitumiseen ja hän tietää, mitä elämältään haluaa. (Aho 1997, 58.)

Juha Siitosen formaali voimaantumisteoria (1999) määrittelee voimaantumisen ihmisestä itsestä lähteväksi prosessiksi. Voimaantuminen

on henkilökohtaista, sitä ei voi antaa toiselle. Siitosen teorian mukaan voimaantuminen vaikuttaa katalyytin tavoin sitoutumisprosessiin. Vahvasti voimaantunut henkilö sitoutuu valitsemiinsa asioihin tiukemmin kuin heikommin voimaantunut. Voimaantuminen liittyy myös ihmisen hyvinvointiin. Perkins ja Zimmerman (1995) pohtivat voimaantumisen ja hyvinvoinnin yhteyttä. He toteavat, että voimaantumisen teorian, tutkimus ja interventiot niveltävät yksilöllisen hyvinvoinnin suurempaan sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen viitekehykseen. Hyvinvoinnin käsitteeseen sisältyy erilaisia oikeuksia, joita voidaan pitää inhimillisinä haluina; mm. oikeus olla vapaa määräämään oman elämänsä kurssista, oikeus terveelliseen ruokaan ja oikeus koulutukseen. (Sundman 1996, 41.) Siitosen mukaan voidaan ajatella, että hyvinvoinnin kokeminen on yhteydessä voimaantumisen kokemiseen. Siitosen formaalissa voimaantumisteoriassa voimaantumista jäsentävät osaprosessit: päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emotiot sekä näiden sisäiset suhteet. Voimaantuminen ei ole pysyvä olotila eikä se ole yksisuuntaista. Voimaantumisteorian osaprosessien voidaan todeta olevan yhteydessä tai merkityssuhteessa toisiinsa (esim. hyväksynnän kokeminen voi olla merkityssuhteessa ilmapiirin paranemiseen, tai toimintavapauden kokemukset voivat olla yhteydessä positiivisen latauksen kokemiseen ja edelleen yhteydessä voimavarojen vapautumiseen). (Siitonen 1999, 118.)

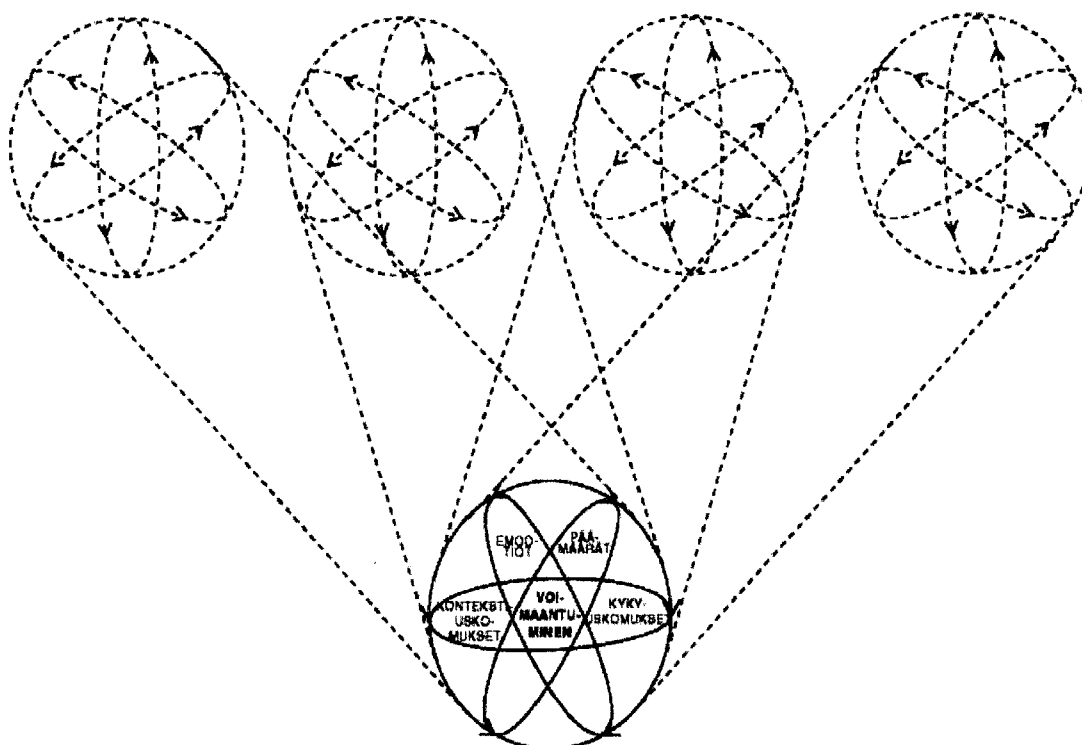
Formaalissa voimaantumisteoriassa osaprosessien välisiä yhteyksiä ei osoiteta syy-seuraussuhteiden pohjalta. Prosessien väliset yhteydet eivät myöskään ole yksisuuntaisia, vaan niiden välillä tapahtuu jatkuvasti monitasoista ja ennakoimatonta "liikettä". Voimaantumisteorian "atomimallissa" (kts. kuvio 1.) pyritään havainnollistamaan voimaantumisen osaprosessien keskinäistä yhteyttä, ja toisaalta keskinäisten

merkityssuhteiden moniulotteisuutta. Siitosen voimaantumisteoriassa lähdetään siitä oletuksesta, että mitään yleispäteviä kaikkia ihmisiä samalla tavalla koskevia voimaantumiseen vaikuttavia kausaalitekijöitä ja voimaantuneen ihmisen ominaisuuksia ei voida osoittaa. (Siitonen 1999, 16.) Osaprosessien keskinäinen yhteys kuvastaa voimaantumisilmiön moniulotteisuutta. Voimaantumiseen voivat vaikuttaa useat tekijät yhtä aikaa ja ne voivat olla myös vuorovaikutuksessa keskenään.

Kuvio 1. Osaprosessien keskinäisestä yhteydestä.

(Siitonen, 2000, Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua, s. 158).

PÄÄMÄÄRÄT	KYKYUSKOMUKSET	KONTEKSTIUSKOMUKSET	EMOOTIOT
<ul style="list-style-type: none"> * Toivotut tulevaisuuden tilat - henkilökohtaisten päämäärien asettaminen - halu ymmärtämiseen - halu menestyä - osallistuminen yhteisten päämäärien asettamiseen * Vapaus - valinnanvapaus - vapasehtoisuus - itsemäärääminen - autonomisuus * Arvot 	<ul style="list-style-type: none"> * Minäkäsitys - minäkuva - itsetunto - identiteetti * Itseluottamus, itsearvostus * Tehokkuususkomukset ja itsesäätely * Vastuu 	<ul style="list-style-type: none"> * Hyväksyntä - tervetulleeksi kokeminen * Arvostus, luottamus ja kunnioitus * Ilmapiliri - turvallisuus - avoimuus - ennakkoluulottomuus - rohkaiseminen - tukeminen * Toimintavapaus - oma kontrolli * Autenttisuus * Yhteistoiminta, kollegiaalisuus ja tasa-arvoisuus 	<ul style="list-style-type: none"> * Säätävä ja energisoiva toiminta * Positiivinen lataus - innostuneisuus * Toiveikkuus * Onnistuminen ja epäonnistuminen * Eettisyys - ihmisen äänen kuunteleminen

2.4 Identiteetistä

Identiteetin käsite ei ole yksiselitteinen. Aho (1997, 17) on ottanut lähtökohdakseen minätutkimuksissaan olettamuksen, että identiteetti, minä, minäkäsitys, minäkuva ja itsetunto sisältävät kolme prosessia: itsensä tiedostamisen, itsensä tuntemuksen ja itsensä arvostamisen. Myös Ojasen (1996, 31) mukaan minässä voidaan erottaa seuraavat kolme osaa: ensimmäisenä identiteetti, jota voidaan luonnehtia kysymyksillä: Kuka olen? Mihin kuulun? Toiseksi minään liittyy minäkuva, jota voidaan hahmottaa kysymyksellä: Millainen minä olen? Kolmantena tulee itsetunto, jota voidaan selventää kysymyksellä: Mikä on minun merkitykseni? Antikainen (1998) esitti tutkimuksessaan, että koulutuksen ja opiskelun kautta tapahtuvaan valtautumiseen liittyy identiteetin vahvistumista tai suoranaista löytymistä. Siitosen mukaan Antikaisen tulokset ovat verrattavissa formaalin voimaantumisteorian esille tuomiin käsityksiin. Formaalisissa voimaantumisteoriassa sisäinen voimantunne sai aikaan tutkittavissa henkilöissä itsetuntemuksen ja minäkuvan muodostumista, sekä itseluottamuksen vahvistumisen (Siitonen 1999, 135). Keltikangas-Järvinen (1998, 242) pitää identiteettiä minän pysyvyyttä ja varmuutta kuvaavana tunteena. Identiteetti on eräänlainen minän kokonaisuus, jonka osia ovat mielikuva itsestä ja minäkäsitys.

Stuart Hallin (1999, 250) mukaan identiteetit eivät ole koskaan yhtenäisiä. Näin myöhäismodernina aikana ne ovat pirstoutuneita ja säröisempiä kuin ennen, eivätkä ne ole myöskään yksittäisiä, vaan muodostuvat aina moninaisesti erilaisista, usein toisiaan risteävistä ja myös toisilleen vastakkaisista diskursseista. Tällöin diskurssiivinen lähestymistapa identifikaatioon nähdään konstruktioksi, systeemiksi, joka ei koskaan sulkeudu, vaan on jatkuvasti prosessissa. (Hall, 1999, 248.)

Jarmo Houtsonen (1996, 199) puolestaan määrittelee identiteetin näin: identiteetti vastaa kysymykseen, kuka tai mikä joku on, ja viittaa erilaisiin merkityksiin, joita ihmiset asettavat itselleen ja toisilleen. Elämänvalintamme punoutuvat prosessiin, jossa muovaamme identiteettiämme. Myös Heinämaan mukaan Identiteetin kehitystä ja eheytymistä säätelee elämänvalintojen ja toiveiden yhteensopivuus minäkäsityksemme kanssa. (Heinämaa 1989, 13.) Mikko Lehtonen (2000, 17) kuvailee aikamme ihmisten identiteetin hakemista seuraavalla tavalla: "Ei ole sattuma, että kysymys identiteeteistä on 1980- ja 1990-luvuilla ollut vilkkaan keskustelun kohteena. On kuin kaikki etsisivät olemiselleen merkitystä, miltei mitä tahansa, kunhan edes jotain. Tässä kaikessa kaikuu valmiina annettujen ja suhteellisen vakailta näyttävien merkitysten pitkään jatkunut kriisi."

2.4.1 Identiteetin muuttumisesta

Elämäkerrallis-historiallisessa lähestymistavassa (Houtsonen, 1996, 199) tarkastellaan identiteetin muodostumista laajempaa kontekstia vasten. Sen mukaan identiteetin muodostumista voidaan pitää sosiaalisena konstruktiona ja alati muuttuvana tapahtumana. Elämäkerralliseksi työksi kutsutaan prosessia, jonka avulla yksilö pyrkii saamaan elämänsä ja identiteettinsä kokemiseen johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta. Huotelinin (1996, 24) mukaan minä-identiteetti on löydettävissä nimenomaan kyvyssä pitää tiettyä kertomusta yllä: "jotta minulla olisi tunne siitä kuka minä olen, minulla on oltava käsitys siitä, miten minusta on tullut se mitä olen, mutta myös siitä mihin olen menossa." Yksilön pukiessa näkemyksensä elämästään kertomuksen muotoon hän tuo samalla esille minä- ja identiteettikuvaansa, jossa hän hahmottaa valikoivaa kuvaa itsestään. Identiteetti viittaa myös siihen kuinka yksilö hahmottaa itsensä sosiaalisten suhteiden verkostossa. Teppo Sintonen (1999, 51-53) mukaan Identiteetin tuottaminen on konstruktivistista toimintaa, joka perustuu narratiiviselle

ymmärtämiselle. Ihmiset uudelleen tulkitsevat jatkuvasti kertomuksia, jotka tuottavat heille identiteetin, ja tulkintaprosessissa he käyttävät luovasti kulttuurin tarjoamia kontekstuaalisia kertomuksia. Sintonen erottelee psykologisen ja narratiivisen identiteetin toisistaan. Voidaan sanoa, että psykologisesti ymmärretty identiteetti on suljettu identiteetti, joka eheytyy ja/tai täydellistyy ihmisen elämänkaaren kehitysvaiheiden myötä. Narratiivinen identiteetti on taas avoin sikäli, että se konstruoituu yhdenmukaisen ja ristiriitaisen välisessä jännitteessä. Narratiivinen identiteetti on ihmisen itsensä konstruoima kertomus siitä, kuka hän on. Narratiivisen identiteettityön näkökulmasta identiteetti rakentuu elämästä kerrottujen kertomusten ja muiden itseilmaisujen välityksellä. Keskeistä tässä on oletus, että ihminen ei tavoita identiteettiään suoraan, välittömän itsereflektion kautta, vaan pikemminkin ulkoistamalla itsensä eri tavoin erilaisiin ilmaisiin - esimerkiksi kertomalla itsestä tarinan, maalaamalla taulun, juoksemalla maratonin tai vastaavaa. (Heikkinen, 2001, 33.)

Myös Hall kuvaa identiteetin muodostumista alati muuttuvana prosessina: jos tunnemme, että meillä on yhtenäinen identiteetti kohdusta hautaan, tämä johtuu ainoastaan siitä, että olemme rakentaneet lohduttavan tarinan tai minäkertomuksen itsestämme. Täysin yhtenäinen, loppuunsaatettu, varma ja johdonmukainen identiteetti on fantasiaa. (Hall 1999, 23.)

3. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella aikuisena tai nuoruusiässä kuulovammautuneiden henkilöiden elämänkulkua ja merkittäviä oppimiskokemuksia. Tarkoitus on myös kuvata kuulovammautuneiden henkilöiden selviytymistä ja voimaantumisen kokemuksia. Tutkielman tarinallisen osuuden myötä lukija voi eläytyä kuulovammaisen henkilön elämän tilanteisiin ja saada käsitystä kuulovammaisen elämäkulusta ja oppimiskokemuksista. Tutkielman myötä yritetään valottaa niitä elämäolosuhteita, jotka voivat vaikuttaa kuulovammaisen elämään positiivisella tavalla. Samalla myös kartoitetaan seikkoja, jotka voivat mahdollisesti olla kuulovammaisen selviytymisen ja voimaantumisen esteenä.

4. TUTKIMUSMETODI JA TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimusotteeksi on valittu fenomenologinen lähestymistapa. Sen on katsottu sopivan juuri ihmisten elämäkokemusten tarkasteluun. Laadullinen tutkimus on usein subjektiivisia tulkintoja sisältävää ja sen vuoksi tutkijan on tärkeää tiedostaa omat lähtökohtansa tutkimukselle. Fenomenografisen ilmiön kuvauksen myötä tutkittavaan ilmiöön luodaan mielekkyyttä ja tutkija voi samalla seurata omaa prosessiaan tiedon tuottamisessa ja ymmärtämisessä. Abduktiivista päättelyä noudattaen teoria ja aineisto kulkevat tässä tutkimuksessa käsikädessä.

4.1 Fenomenologinen tutkimusote ja ilmiön kuvaus

Fenomenologinen tutkimus on tieteellinen lähestymistapa, jonka tarkoituksena on kerätä tietoja ihmisen elämäkokemuksista ja tutkia niiden perusrakenteita. Fenomenologisen tutkimuksen päämääränä on tutkia ja kuvata ilmiöitä mahdollisimman tarkasti siten kuin ne aidosti ilmenevät koettuina (Rotko 1999, 10.) Fenomenologia ei koskaan yllä päätelmiin. Sen tavoitteena ei ole muodostaa teorioita tai malleja tai liioin yleistyksiä. Fenomenologisella metodilla voidaan kuvata eletyn kokemuksen rakenne mahdollisimman laajana kokonaisuutena, sisältäen ne merkitykset, joita näillä kokemuksilla on yksilölle. (Perttula 1995, 5-10.) Tutkijan voi olla vaikeaa erottaa omat kokemukset tutkittavien kokemuksista. Tämän vuoksi korostetaan tutkijan reflektiivistä otetta työhönsä. Tutkijan tulee selvittää raportissaan omat tausta sitoumuksensa, joiden pohjalta hän on tarkastellut aihettaan sekä laatinut johtopäätöksiä. Kyse on tutkijan luotettavuudesta, rehellisyydestä ja tasapainosta. (Tynjälä 1991, 391-395.)

Sanan fenomenografia otti ensimmäisenä käyttöön Ference Marton 1981. Sanan etymologiaa on selvitetty myös Kroksmark (1987). Käsite fenomi tarkoittaa ilmiötä tai ilmestystä, se on peräisin kreikan kielestä. Myös sanan toinen osa grafi on peräisi kreikan kielestä ja se tarkoittaa jonkin asian kuvaamista. Fenomenograafikot painottavat, että oppimisen tärkein vaikutus on sen aiheuttama muutos tavassamme käsittää meitä ympäröivässä maailmassa olevaa ilmiötä. Viime aikoina on kiinnostuttu yhä enenevässä määrin kontekstin vaikutuksesta ihmisen oppimiseen (esim. Kauppi 1993, 53). Ajatellaan, että oppiminen ei koskaan tapahdu tyhjiössä, vaan aina jossakin kontekstissa, joka jo olemassaolollaan jäsentää ja ohjaa oppimista. Konteksti on paikkaan ja aikaan sidottu, oppijan toiminnan ympärille jäsentynyt kokonaisuus, jolla on merkittävä vaikutus oppimiseen. Nykyisin oppimisteoreettisessa keskustelussa nousevat esille myös tiluaation ja oppimisympäristön merkitys. Fenomenograafinen ilmiön kuvaus on kontekstiin sitoutunutta. Fenomenografia on myös ilmiön kuvaamista ihmisen siitä muodostamien käsitysten kautta. Lähtökohdaksi tarvitaan tutkijan esiyymmärrys sekä alustavat tutkimuskohdetta koskevat tiedot ja käsitteistö. Tutkijan saavutettua ns. esiyymmärryksen aineistostaan, hän jatkaa aineiston käsittelyä etsimällä siitä merkitysluokkia. Ahosen (1994) mukaan tutkija on oma tutkimusinstrumenttinsa, jolloin myös teoria on erottamaton osa tutkimusprosessia. Ilman sitä tutkimus latistuu rakenteettomaksi kuvailuksi.

Teoria ei saa kuitenkaan rajoittaa tutkijan ennakkoasetelmaa, teoria toimii paremminkin ikään kuin "ideakehyksenä" tutkimuksen eri vaiheissa. Tällainen tutkimusote on abduktiivinen, siinä tutkimuksen lähtökohtana ovat sekä aineisto että teoria. (Ahonen 1994, 123.) Tässä tutkielmassa vuoropuhelua aineiston ja teorian välillä käytiin formaalin voimaantumisteorian ja narratiivisen identiteettikäsitteen myötä. Myös Antikaisen (1996) merkittävät oppimiskokemukset ovat osaltaan toimineet teoreettisena kehyksenä tutkimusaineistoa käsiteltäessä.

4.2 Abduktiivinen päättely

Abduktiivista päättelyä varten tutkijalla on yleensä jokin johtolanka. Abduktiivisen päättelyn ideana on, että tutkijan kiinnostus kohdistuu tiettyihin tärkeäksi oletettuihin tai tiedettyihin seikkoihin. Anttilan (1999) mukaan tutkijan on mahdollista päästä uuden teorian jäljille olematta etukäteen siitä tietoinen. Tutkija voi "kaapata" jonkin hyvältä näyttävän ilmiötä kuvaavan käsitteen kesken kaiken ja ryhtyä tarkastelemaan sitä, josko sillä olisi merkitystä kokonaispäättelyn kannalta. Tässä tutkielmassa ydinkäsitteeksi "kaapattiin" *sinnikkyys*. Abduktiivisen päättelyn ensimmäisiä kehittäjiä oli amerikkalainen filosofi Carles Peirce (1839-1914). Hänen mukaansa tutkimuksen havaintojen tekoon tarvitaan jokin johtojatetus (guiding principle). Uusi teoria ei Peircen mukaan synny pelkkien havaintojen pohjalta. Johtojatetus voi olla luonteeltaan epämääräinen intuitiivinen käsitys tai se voi olla hyvinkin pitkälle muotoiltu hypoteesi. Johtojatetuksen avulla havinnot voidaan keskittää joihinkin seikkoihin tai olosuhteisiin, joiden uskotaan tuottavan uusia näkemyksiä ja ideoita ja uutta teoriaa kyseisestä ilmiöstä. (Peirce 1958, 96-97.) Peircen johtojatetus-käsite liittyy olettamukseen, että tosiasiat, varsinaiset ihmisen kokemukset ovat aina loogisia eikä kokemusta itsessään voi asettaa epäilyksen alaiseksi. Ainoastaan kokemuksen asettamista yleispäteväksi kokemukseksi voidaan pitää epäilyttävänä. Abduktiivisen päättelyn tukena voidaan käyttää aikaisempaa kirjallisuutta ja teorioita, mutta ei sellaisenaan nojattavaksi, vaan esimerkiksi inspiraation ja ideoitten lähteenä (Alvesson & Sköldberg 1994, 42). Tämän tutkielman inspiraation lähteenä ovat olleet formaali voimaantumisteoria (Siitonen 1999) ja narratiivinen identiteettityö (Heikkinen 2001). Abduktiivisen päättelyn keskeinen elementti on ajattelu ja sen logiikkaa luodaan ajatteluprosessin systematisoinnilla. Grönforsin (1985, 34) mukaan tieteen tehtävänä on päästä kiinni siihen logiikkaan, joka esiintyy käytännön tasolla. Seuraavassa luvussa selostan, miten tämän tutkielman johtojatetus ja ydinkäsite löytyivät.

4.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Tämän tutkimuksen aineisto liittyy osana suurempaan tutkimushankkeeseen, joka käynnistyi Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksella 1999. Projektin tarkoituksena on tutkia kuulovammaisten ja dysfaattisten henkilöiden koulutustaustoja, elämäntulkua ja oppimiskokemuksia. Sain tutkimushankkeen aineistosta käyttöni kahdentoista henkilön vastauslomakkeet. Itse keräämäni aineisto koostuu lomakkeiden lisäksi kahdentoista aikuisena tai nuoruusiässä kuulovammautuneen henkilön teemakyselyistä ja elämäntarinoista. Tutkimusaineistoa täydensin käymällä kirjeenvaihtoa ja olemalla sähköpostiyhteydessä tutkittavien henkilöiden kanssa. Lähetin postitse kolme aineistoon liittyvää teemakysymystä kullekin tutkimukseen osallistuneelle henkilölle. Muotoilin teemakysymykset, jotka liittyivät merkittäviin oppimiskokemuksiin ja elämän muutoksesta selviytymiseen. Tutkimuksen tässä vaiheessa huomasin, että olin aineiston luettuani tehnyt jo johtopäätöksen, että käsittelemäni tarinat ovat selviytymistarinoita. Muotoilemani teemakysymykset ovat: Mitä koulutus on merkinnyt sinulle?, Mitkä asiat ovat auttaneet sinua kuulovammautumisen jälkeen eteenpäin?, ja Miten kuulovammautuminen on vaikuttanut käsitykseen itsestäsi (minäkuvaasi)?

Olin ennakkoon tutustunut Antikaisen teoriaan merkittävistä oppimiskokemuksista ja huomasin teorian sopivan tutkielmani "punaiseksi langaksi". Merkittävä oppimiskokemus on käännekohta, jonka voidaan ajatella ohjanneen henkilön elämäntulkua ja/ tai muuttaneen tai vahvistaneen hänen identiteettiään. (Antikainen 1996, 254.)

4.3.1 Ydinkäsite

Tutkimuksen alkuvaiheessa kirjoitin koko aineiston yhtenäiseksi tekstiksi, mieleeni nousi silloin ajatus siitä, että kuinka sinnikkäitä henkilöitä tutkittavani ovatkaan! Tuo sinnikkyys ilmeni teemakyselyissä ja elämätarinoissa hyvin vahvana. Kuulovammautuneet henkilöt kuvašivat tarinoissaan vammautumisen aiheuttamia vaikeuksia ja niistä selviytymistä. Monissa kuvauksissa ilmenee, kuinka tärkeää on uskoa itseensä ja olla oma-aloitteinen. Ydinkäsitteen *sinnikkyuden* löytäminen vaikutti jatkossa lukemisprosessiin, huomioni kiinnittyi entistä enemmän juuri sinnikkyyttä ilmaiseviin seikkoihin. Myös oletus siitä, että kuulovammautuminen voi olla merkittävä oppimiskokemus ja se, että merkittävä oppimiskokemus voi johtaa identiteetin uudelleen määrittelyyn ja voimaantumisen kokemukseen (valtautumiseen), vaikutti lukemistilanteeseeni ja aineiston tulkintataani. Tutkittavien henkilöiden sinnikkyyttä kuvasivat usein tarinalliset käännekohtat. Vammautuminen oli käynnistänyt henkilöiden elämässä muutosprosessin, josta oli muodostunut oppimiskokemus. Erottelin aineistosta värejä apuna käyttäen sellaiset kohdat, jotka mielestäni ilmaisivat merkittävää käännekohtaa tai oppimiskokemusta. Muokkasin henkilöiden alkuperäisiä elämätarinoita siten, että kaikki henkilön tunnistamiseen liittyvä aines poistettiin mm. nimet, paikkakunnat, tarkemmat ammatin- ja elämänpiirin kuvaukset jne. Jäljelle jääneestä kertomuksesta poimittiin esille sellaisia merkittäviä elämän kokemuksia ja käännekohtia, jotka selvimmin kuvastivat juuri kuulovammaisen henkilön elämää. Elämätarinoista jätettiin pois myös joitain kohtia, jotka eivät suoranaisesti liittyneet kuulovammaan tai kuulovammautumiseen.

4.3.2 Tutkimusaineiston luokittelu

Pohdin kuinka saisin tutkimusaineistosta esiin seikkoja, jotka kuvaisivat tutkittavien henkilöiden mahdollisia voimaantumisen kokemuksia ja identiteetin muutosta. Päädyin lainaamaan Siitosen (1999) formaalin voimaantumisteorian kategoriointia. Kategorioiden avulla on tarkoitus ilmentää kuinka aineistosta löytyneet käännekohtat ja merkittävät oppimiskokemukset jäsentyvät. Kategoriointin tarkoituksena on myös saada kuvaa siitä, kuinka osaprosessit (päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot) jäsentävät tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden mahdollista voimaantumisprosessia ja identiteetin muutosta. Nämä kategoriat (osaprosessit) sopivat mielestäni hyvin aineistoni luokitteluksi. Uskon kategorioiden tuoneen myös selvennystä henkilöiden identiteetin uudelleen määrittymisen ja sitä seuranneen mahdollisen voimaantumisen kokemusten kuvaamiseen. Kategoriointin avulla olen voinut tavoitella syvällisempää käsitystä aikuisena kuulovammautuneiden henkilöiden merkittävistä oppimiskokemuksista. Martonin (1989) mukaan oppimisen tärkein vaikutus on sen aiheuttama muutos tavassamme käsittää meitä ympäröivässä maailmassa olevia ilmiöitä. Aineiston kategoriointin tarkoituksena on auttaa jäsentämään kuulovammautumisen aiheuttamia ilmiöitä yksilön elämässä.

Tässä tutkielmassa ajatellaan sinnikkyuden liittyvän voimaantumisen kokemukseen. Näin ymmärrän sinnikkyuden: sinnikäs ihminen on usein päämäärätietoinen ja kykyihinsä uskova. Sinnikäs voi olla, vaikka konteksti ei olisikaan mahdollistava, mutta suotuisa konteksti voi lisätä sinnikkyyttä. Sinnikkyteen yhdistetään usein sellaisia käsitteitä kuin sisukas, peräänantamaton, sitkeä, itseensä uskova ja lannistumaton. Sinnikäs ihminen ei hukkaa aikaansa liiallisiin jossitteluihin "ollakko vai eikö olla", vaan hän on. Tällä tarkoitetaan, että hän on tavoitteellinen toimija ja oman

elämänsä subjekti. Sinnikkyys -käsite ei kata tai sisällä kaikkia voimaantumiseen annettuja merkityksiä. Ydinkäsitteenä sinikkyys toimii ikään kuin "taskulamppuna" tunnelissa, sen avulla oli mahdollista päästä jäljille jostakin sellaisesta, joka tässä tutkielmassa on merkittävää.

Kategoriointiin perustana oleva Siitosen formaali voimaantumisteoria koostuu viidestä premissistä. (Siitonen 1999, 161- 162.)

1. *Premissi:* voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi; voimaa ei voi antaa toiselle.
2. *Premissi:* voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä prosessi, jota jäsentää päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot sekä näiden sisäiset suhteet.
3. *Premissi:* voimaantuminen vaikuttaa katalyytin tavoin sitoutumisprosessiin: vahva katalyytti (empowerment) johtaa vahvaan sitoutumiseen ja heikko katalyytti (disempowerment) johtaa heikkoon sitoutumiseen.
4. *Premissi:* voimaantuminen on yhteydessä ihmisen hyvinvointiin.
5. *Premissi:* voimaantuminen ei ole pysyvä olotila.

Tämän tutkielman kategoriointi perustuu toiseen premissiin.

Tutkimusprosessin alkuvaiheessa teemakyselyt koodattiin värejä apuna käyttäen siten, että niistä poimittiin kuhunkin kategoriaan liittyvät asiat ja ilmaisut. Teemakysymykset olivat: Mitä koulutus on sinulle merkinnyt?, Mitkä

asiat ovat auttaneet sinua eteenpäin kuulovammautumisesi jälkeen? ja Miten kuulovammautuminen on muuttanut käsitystäsi itsestäsi (minäkuvaasi)?
Kaikista vastauksista löytyi kuhunkin kategoriaan sopivia ilmaisuja.
Tarkempaa kategorioinnin kuvausta ja teemavastausten analyysiä ja koostetta seuraa tämän tutkimusraportin kuudennessa kappaleessa.

4.3.3 Teemat ja kategoriointi

Läheittämiini teemakyselyihin tuli yhdeksän vastausta. Osan vastauksista sain sähköpostina. Sähköpostista oli muutenkin paljon hyötyä tutkimuksen kuluessa. Yhteyden pito tutkittavien ja tutkijan välillä oli nopeaa ja mutkatonta. Myös puuttuvia elämätarinoita sain sähköpostina ja sen välityksellä oli helppo antaa lisätietoa mm. tutkielman tavoitteista ja muista askarruttavista asioista. Tutkimusaineistoon tuli matkan varrella myös pieni muutos. Jätin yhden alkuperäisen henkilön kyselylomakkeen pois aineistosta, koska en ollut saanut häneltä vastausta teemakyselyihin enkä myöskään elämätarinaa. Tilalle tuli uusi tutkimuksesta kiinnostunut henkilö, joka lähetti sähköpostin välityksellä niin teemakyselyt kuin elämätarinankin. Kaikkiaan käytettävissäni on ollut kahdeksan elämätarinaa ja yhdentoista tutkittavan teemakyselyvastaukset.

Tutkielman teemoihin liittyvät vastaukset auttoivat jäsentämään aineistoa tarkemmin. Vaikka tutkimusaiheeni oli selvä, niin ydinkäsite, sinnikkyys kummitteli taustalla epämääräisenä käsittelemättömänä asiana. Olin tietoinen sinnikkyuden liittymisestä voimaantumislmiöön, mutta en voinut selkiyttää niiden suhdetta mielessäni. Pohdin, kuinka saisin aineistosta esille seikkoja, jotka ilmentäisivät sinnikkyuden olemassaolon. Luultavasti aluksi etsin voimaantumisteoriasta jonkinlaista viisastenkiveä, jonka avulla tutkimukseni ongelmat ratkaistaisiin kertaheitolla. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan jouduin miettimään uudelleen ajatuskulkujeni loogisuutta ja sitä mikä

merkitys voimaantumisteorialla lopultakin olisi tutkielmani kannalta.

Voimaantumisteorian premissit (esitelty tarkemmin kohdassa 5.2) ovat osa formaalia teoriaa, ja samalla ne ovat keskeinen osa Siitosen tutkimuksen tuloksista. Omaan tutkielmaani soveltuviksi poimin toisen premissin sisältämät kategoriat: päämäärät, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot. Ajattelin osaprosessien auttavan minua jäsentämään tutkimusaineistostani nousevia sinnikkyyskokemuksia, jotka tässä tulkitsen voimaantumisen kokemukseen liittyviksi kokemuksiksi. Myös ensimmäisen premissin merkitys tuntui tutkielmani kannalta tärkeältä. Siinä voimaantumisen sanotaan olevan henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi. Voimaantumisteoriassa ihmistä pidetään aktiivisena, luovana ja vapaana toimijana, joka asettaa jatkuvasti itselleen päämääriä (pyrkimyksiä, toiveita, intentioita, haluja) omassa elämänprosessissaan. (Siitonen 1999, 118.) ”

Tutkimusvaiheessa, jossa kategoriat oli valittu, luin teemakyselyt ”uusin silmin”. Huomasin nyt paremmin kategorioihin sopivia ilmaisuja ja tekstin kohtia. Myös elämätarinat sisälsivät paljon juuri päämääriin, kykyuskomuksiin, kontekstiuskomuksiin ja emootioihin liittyviä merkityksiä. Jatkoin aineiston luokittelua värejä apuna käyttäen. Etsin vastauksista ne kohdat, jotka sopivat kuhunkin kategoriaan ja liittyivät osaprosesseihin. Merkitsin sitten valitsemani kohdat kutakin kategoriaa ilmentävällä värillä. Tämän jälkeen kirjoitin eri kategorioita edustavat tekstin osat omiksi ryhmikseen. Teemakyselyiden ja elämätarinoiden kategoriointi antoi mahdollisuuden tarkastella aineistoa jäsentyneemmällä tavalla ja samalla myös tulkintani tutkimusaineistosta sai uutta sisältöä.

4.4. Tarinat kuulovammautumisen kuvaajina

Tutkimukseen liittyvät elämätarinat kertovat siitä, kuinka kuulovammautuneen osa ei ole useinkaan helppo. Monia instituutioita edustavien henkilöiden jopa lääkäreiden voi olla vaikeaa uskoa kuulovammaa merkittäväksi haitaksi elämäkulussa. Kuulovammaisen asemaan eläytyminen ei ole itsestään selvää, koska vamma ei useinkaan näy päällepäin. Tarvittavien apuvälineiden esim. kuulokojeiden saaminen voi olla vaikeaa. Kuulovammaiset joutuvat toisinaan kamppailemaan oikeuksistaan pitkienkin valitusprossien siivittäminä. Lait ovat niin kuinka ne tulkitaan. Monet rahapulassa painiskelevat tai muuten kitsaat kunnat tulkitsevat vammaislainsäädäntöä siten, kuinka se kunnalle on edullisinta. Kuulovammautuneelta henkilöltä vaaditaan usein todellista sinnikkyyttä ja uskoa omaan tarinaansa voidakseen selvitä voittajana "auttamis- ja kuntoutuspolitiikasta".

Nämä ajatukset tulivat esille tutkielman siinä vaiheessa, jolloin lähdin kokoamaan (simuloimaan) elämätarinoita uusiksi tarinoiksi. Tarinoiden valikoivan lukuvaiheen myötä löytyivät erilaiset sinnikkyystarinat., joille annoin seuraavat nimet: power over- tyyppi eli "taistelija", power in- tyyppi eli "sinnittelijä" ja power flow- tyyppi eli "valaistunut".

Tarinatyyppien koodaamisessa käytettiin värikyniä. Jokaisella sinnikkyystyyppillä oli oma värinsä. Värien avulla valittiin kuhunkin sinnikkyys-tyyppiin liittyvät kertomuksien osat. Tämän työvaiheen kuvaaminen täysin tyhjentävästi lienee mahdotonta, sillä paljon jäi luovan intuition varaan. Ajattelen, että sinnikkyys-tyypit ovat vain teoreettisia rakenteita, joiden avulla halutaan kertoa aikuisena kuulovammautuneiden henkilöiden tarinoita mahdollisimman todentuntuisesti. Toivon, että tämän tutkielman lukijat pystyvät näiden sinnikkyys-tarinoiden avulla eläytymään tutkittavien henkilöiden asemaan ja sen myötä oivaltavat jotain oleellista kuulovammautuneen henkilön elämästä

ja siihen vaikuttavista tekijöistä.

Tarinatyypin hahmotteluvaihe toi mukanaan myös yllätyksen. Aluksi ajattelin jakaa elämätarinat vain kahteen tyyppiin: power over -tyyppiin ja power in - tyyppiin, mutta yllättäin nousi esiin myös kolmas tyyppi eli power flow - tyyppi. Power flow -tyyppi on "valaistunut" (voimaa virtaava) ja kertoo omassa tarinassaan siitä, kuinka kuulovammautuminen voi tuoda mukanaan myös positiivisia onnistumisen kokemuksia. Tällöin henkilö saattaa löytää itsestään uusia voimavaroja ja kykyjä, joiden avulla elämän laatu muuttuu paremmaksi. Työelämässä ja opiskelussa menestyminen vaikuttaa usein positiivisesti yksilön elämään. Kuulovammautunut henkilö voi kokea erityistä onnistumisen tunnetta voidessaan osoittaa itselleen ja muille, että hän pärjää hyvin vammasta huolimatta.

5. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tutkielman tulokset koostuvat kahdesta eri osasta, joista toisessa luokitellaan tutkimusaineisto kategorioihin ja toisessa tarkastellaan tarinoita sinnikkyuden ilmentäjinä.

5.1 Kategoriat ja niiden tulkinta

Tutkielman kategoriat, jotka perustuvat formaaliin voimaantumisteoriaan (Siitonen 1999), ovat päämääräuskomukset, kykyuskomukset, kontekstiuskomukset ja emootiot.

5.1.1 Päämäärät-kategorian ilmeneminen

Kun ihminen toimii ympäristössään, hän pyrkii aina joihinkin päämääriin (Turunen 1997, 11). Henkilökohtaiset päämäärät ovat ajatuksia toivotuista tai ei-toivotuista tiloista tai tuloksista, jotka ihminen haluaisi saavuttaa tai välttää (Ford 1992, 83). Päämääriin pyrkimisessä tarvittava voimantunne on kuitenkin yhteydessä ihmisen subjektiivisiin kokemuksiin ja uskomuksiin ympäröivän kontekstin tarjoamista mahdollisuuksista. (Siitonen 1999, 120.) Päämäärät liittyvät atomimallin mukaisesti kontekstiin, kykyihin ja emootioihin. Ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja mahdollistavat toistensa ilmenemistä.

Formaalissa voimaantumisteoriassa päämäärät kategoriaan luokitellaan kuuluviksi seuraavat osaprosessit: *toivotut tulevaisuuden tilat: henkilökohtaisten päämäärien asettaminen, halu menestyä, halu ymmärtämiseen ja osallistuminen yhteisten päämäärien asettamiseen*. Lisäksi osaprosesseiksi luetaan: *valinnan vapaus, vapaaehtoisuus, itsemäärääminen ja*

autonomisuus sekä arvot. Nämä osaprosessit sisältävät niitä merkityksiä, joita päämäärät- kategoriaan luetaan kuuluviksi. Seuraavassa esitetään tekstistä poimittuja katkelmia, jotka kuvastavat päämäärät-kategorian ilmenemistä tutkimusaineistossa. Ensimmäisessä teemakysymyksessä kysyttiin koulutuksen merkitystä.

- *koulutuksen kautta sain ammatin, josta todella pidin, halusin työskennellä ihmisten parissa*
- *tavoitteeni on palata työelämään*
- *koulutus on merkinnyt taloudellisia etuja, joiden avulla on voinut rakentaa elämää suhteellisen varmalle pohjalle*
- *koulutus on merkinnyt lähinnä sitä, että on ollut mahdollista kouluttautua itse edelleen vamman kompensoimiseksi*
- *koulutuksella on ollut hyvin tärkeä merkitys elämässäni, tällä hetkellä opiskelen päämääränä saada valkolakki*
- *koulutus on merkinnyt toimeentuloa ja itsetuntoa*
- *koulutus on korvannut kuulonalenemaa, olen saanut elämäni uutta virtaa*
- *opiskelun kautta näkemykseni työstä laajenivat*

Päämäärät-kategoriaan löytyi yhteensä 17 päämäärää ja koulutuksen merkitystä ilmaisevaa näkemystä. Tähän valikoitiin sellaiset päämäärää ilmaisevat uskomukset, jotka poikkesivat sisällöllisesti toisistaan ja jotka vaikuttivat kategorian kannalta merkityksellisiltä. Koulutuksen merkitystä pohiessaan henkilöt tuovat esille haluaan menestyä, itsemääräämisen ja autonomisuuden tarvettaan sekä arvojaan. Monille koulutus on merkinnyt

itsetunnon kohoamista ja vamman kompensoimista. Koulutus on antanut myös uusia tulevaisuuden näköaloja sekä toimeentuloa.

Toisessa teemakysymyksessä kysyttiin niitä tekijöitä, jotka ovat auttaneet kuulovammautumisen jälkeen? Aineistosta löytyi kaksi ilmaisua, jotka merkitykseltään kuuluvat päämäärät kategoriaan.

- *kuntoutusohjaajan kanssa keskustelimme viittomakielen opiskelusta, päädyimme siihen, että alan opiskella viittomakieltä, koska tulevaisuudessa saatan sitä tarvita.*
- *otin yhteyttä työn uudelleen suunnittelijaan, keskusteltiin siitä, että olin vakavasti päättänyt aloittaa työnteon.*

Näissä tavoiteilmaisissa ilmenee henkilöiden halu säilyttää itsemäärääminen ja autonomisuus. Riittävät vuorovaikutustaidot, mahdollisesti tarvittava viittomakielen taito ja työhön palaaminen nähtiin tärkeiksi päämääriksi.

Kolmannessa teemakysymyksessä kysyttiin miten kuulovammautuminen on muuttanut minäkäsitystäsi (identiteettiäsi)? Tähän teema-alueeseen sisältyi kolme päämäärät kategoriaan liittyvää tavoiteilmaisua.

- *kuuroutumisen jälkeen oli itsetunto rakennettava uudelleen*
- *olen aina ollut oman tien kulkija, selviytymiskeinoja on etsittävä itse*
- *huonokuuloisten ja vammaisten on löydettävä omat rajansa, eli vammaisuus ei saisi asettaa vääränlaisia rajoja*

Edellä olevissa tavoiteilmaisissa tulee erityisesti esille sinnikkyyttä ja halua selvittää elämässä eteenpäin. Vammautuminen ei ole este osallistumiselle,

mutta omien rajojen löytäminen nähdään tärkeäksi.

Päämäärät -kategoriassa eniten tavoiteilmaisuja löytyi ensimmäiseen teema-aiheeseen. Koulutus- ja työelämän tavoitteet liittyvät tämän havainnon perusteella oleellisesti päämäärien asettamiseen. Koulutuksen avulla aikuisena kuulovammautunut henkilö voi suuntautua tulevaisuuteensa tavoitteellisemmin. Koulutus merkitsee myös parempaa toimeentuloa ja vamman kompensointia. Voidaan myös ajatella tavoitteellisen kouluttautumisen lisäävän henkilön itsenäisyyttä ja valinnan mahdollisuuksia. Koulutuksen saamat merkitykset kuvastavat tässä myös henkilöiden sinnikkyyttä ja menestymisen halua. On huomion arvoista, että toiset teemat eivät tuottaneet enempää päämäärä-kategoriaan kuuluvaa ainesta. Mahdolliset voimaantumisen kokemukset jäsenyivät päämäärät-kategoriassa enimmäkseen ensimmäisen teemakysymyksen alueelle? Voidaan olettaa, että koulutuksella on voimaannuttavia vaikutuksia. Koulutus luo tilanteita, joissa voidaan asettaa päämääriä ja saavuttaa niitä. Koulutus ja siinä onnistuminen voivat olla voimaantumisen kannalta merkittäviä, voimaantumista mahdollistavia tekijöitä.

5.1.2 Kykyuskomukset-kategorian ilmeneminen

Voimaantumisen määrittelemisen ihmisestä itsestä lähteväksi prosessiksi johtaa väistämättä minäkäsityksen pohdintaan ja erityisesti siihen kysymykseen, mikä merkitys voimaantumiselle on ihmisen uskomuksilla itsestään ja omista kyvyistään. (Siitonen 1999, 130). Minäkäsityksen voidaan katsoa olevan merkityksellinen voimaantumisprosessissa ensiksikin siitä syystä, että ihmisen käsitys itsestään on yhteydessä siihen, millaisia odotuksia hänellä on tulevaisuudeltaan ja miten hän arvioi omat voimavaransa verrattuna näihin odotuksiin. Ahon (1997, 16) mukaan ihminen, jolla on myönteinen käsitys itsestään, suhtautuu optimistisesti

tulevaisuuteensa ja asettaa itselleen realistisia päämääriä tulevaisuuttaan ajatellen. Minäkäsitys on voimaantumisen kannalta merkityksellinen myös siitä syystä, että ihmisen minäkäsitys syntyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Näin ihminen luo myös käsityksiä omista kyvyistään ja omista mahdollisuuksistaan. Tässä mielessä kykyuskomukset ja minäkäsitys ovat yhteydessä toisiinsa. Myös voimaantumisteorian ensimmäisessä premississä tuotiin esille voimaantumisen yksilöllisyyttä ja sosiaalista luonnetta.

Kykyuskomukset-kategoriaan luokitellaan kuuluviksi seuraavat osaprosessit ja näkökulmat: *minäkäsitys, minäkuva, itsetunto, identiteetti, itseluottamus ja itsearvostus, tehokkuuskomukset ja itsesäätely sekä vastuu.*

Seuraavissa tekstipoinnoissa pyritään ilmaisemaan sitä, kuinka kykyuskomukset jäsentyvät tutkimusaineistossa. Ensimmäiseksi tarkastellaan teema-aluetta, jossa kysyttiin koulutuksen merkitystä. (Suluilla viitataan negatiiviseen kykyuskomukseen)

- *työkyvyttömyyseläke tuntui jotenkin vieraalta, tuntui siltä että minulla oli vielä annettavaa*
- *koulutuksen turvin olen uskaltanut hakea uusia työpaikkoja ja uusia haasteita*
- *kouluttautuminen huonokuuloisena ei tuntunut mahdottomalta ollenkaan*
- *minulla oli pelko siitä, etten ole tarpeeksi pätevä ja hyvä työntekijä, mikäli toisin esille oman huonokuuloisuuteni* (-)
- *tuntui hyvältä nojautua vahvaan kokemukseen ja päivitettyyn koulutukseen*
- *nyt vasta neljän vuoden jälkeen olen alkanut oivaltaa niitä oikeuksia ja*

velvollisuuksia, mitä kuulovammaisuus on tuonut mukanaan mm. juuri opiskeluun

- *ja kun sellainen (koulutusmahdollisuus) tulee, niin siihen ei kyllä vaikuta kuulovammat eikä muut rajoitukset estävästi*
- *koulutuksen tarkoitus on identiteetin hahmottuminen*
- *huomasin olevani aika hidas oppilas, mutta sisua riitti*
- *tietysti ymmärrän, kun ikää alkaa tulla lisää, niin työnsaanti mahdollisuudet voivat olla erilaiset kuin vuosia sitten* (-)
- *koulutus on merkinnyt itsetunnon pysymistä korkealla*
- *työpaikkahaastattelussa en tuonut esille huonokuuloisuuttani, koska se ei todellakaan ole vahvuuteni* (-)

Kykyuskomus-kategoriaan kertyi kaikkiaan 21 kykyilmaisua, joista kolme oli negatiivista. Koulutuksen merkityskokemukset ja kykyuskomukset näyttäisivät liittyvän selvästi yhteen. Positiivinen minäkäsitys ja itseluottamus edesauttaa kouluttautumista ja johtaa mitä todennäköisemmin myös onnistumisen kokemuksiin työelämässä. Näin koulutus voi merkitä myös itsetunnon kohoamista ja omien kyvykkyyden tunteiden lisääntymistä. Monet tähän tutkimukseen osallistuneet kuulovammaiset henkilöt ovat sinnikkäitä pyrkimyksissään. He haluavat opiskella ja luoda työuraa samalla tavalla kuin normaalisti kuulevatkin. Voimaantumisen jäsentymistä kykyuskomuksien kautta voidaan ilmentää myös identiteetin vahvistumiskokemuksina ja vastuunottamisena omasta kouluttautumisesta ja työhön sopeutumisesta.

Negatiiviset kyky-uskomukset (-) liittyvät tässä aineiston osassa työelämän kokemuksiin. Tästä voidaan päätellä, että opiskelussa ja työelämässä tarvittava itseluottamus ja kykenevyyden tunne evät aina pääse kehittymään, jollei kuulovammainen henkilö tunne itseään hyväksytyksi omassa toimintaympäristössään. Tällöin hän ei uskalla tuoda esille erityistarpeitaan esim. opiskeluympäristön suhteen. Kuulovammautuneen henkilön on usein käytävä läpi identiteetin muuttumisprosessi voidakseen saada itseluottamuksensa takaisin. Realistinen käsitys omista kyvyistä auttaa selviytymään ja asettamaan tavoitteita työelämän ja koulutuksen suhteen. Monissa tähän kategoriaan kuuluvissa uskomuksissa ilmenee läheinen yhteys kontekstiuskomuksiin.

Toisen teemakysymyksen alueelta, löytyivät seuraavat kykyuskomuksiin liittyvät ilmaisut. Niissä henkilöt ilmaisevat näkemyksiään niistä asioista, jotka ovat auttaneet kuulovammautumisen jälkeen selviytymisessä.

- *minä itte, olen osannut kysyä ja vaatia silloinkin, kun asiantuntijat ovat puhuneet puutaheinää ja yrittäneet selviytyä vähällä rahalla*
- *olen luonteeltani sisukas ja tiedonhaluinen*
- *kuulovamma ei merkitse mitään elämisen ja sen kannalta mitä voi elämältä saada*
- *kuuroutumisen jälkeen elin identiteettikriisivaiheen*
- *kurssin jälkeen aloin käydä kuuroutuneitten kerhoissa sekä Viikonlopputapaamisissa, tätä kautta löysin kuuroutuneen identiteetin*
- *se on ollut tärkeää, että on ollut ammattitaitoa ja osaamista työelämässä*
- *oma sinnikkyuteni on auttanut ei suinkaan kuntoutus*
- *terapeutin koulutus on auttanut tunnistamaan omat stressi- ja kriisireaktiot*

- *vahva itsetunto, hyvät ystävät, perhe ja työkaverit ovat auttaneet minua*
- *pitää oppia arvioimaan sitä, mitä on vielä jäljellä eikä sitä mitä on menettänyt*

Osa näistä kykyuskomuksista heijastaa samaa sisäistä voimantunnetta (Siitonen 1999, 57), minkä löytyminen muodostui myös formaalin voimaantumisteorian syntymisen ydinkäsitteeksi. Kaikkiaan aineistosta löytyi viisitoista tähän osioon kuuluvaa uskomusta. Valitsin tähän ne kymmenen, jotka olivat toisiinsa nähden erilaisia ja ilmaisivat jollakin tavalla henkilöiden uskoa omiin kykyihinsä. Niihin pohjautuvan tulkintani mukaan: ihminen, jolla on sisäistä voimantunnetta, omaa myös itseluottamusta ja tavoitetietoisuutta. Myös oman tilansa ja tilanteensa rakentava tulkitseminen on tärkeää. Ei ole yhdentekevää millaisen merkityksen elämäkulkuun tullut käänne saa. Sinnikkyys ja usko omiin mahdollisuuksiin voi saada korkeatkin esteet näyttämään mahdollisilta ylittää. Myös vertaisryhmän antama tuki on tärkeää.

Pyrittäessä edistämään mahdollisuuksia ihmisestä itsestään lähtevään voimaantumiseen, voidaan vain yrittää tukea hänen omien intentioidensa toteutumista. Ihmistä voidaan ymmärtää, hänen pyrkimyksiään ja kokemuksiaan voidaan oppia jossain määrin tuntemaan, ja tätä kautta hänen voimaantumisensa mahdollisuuksia voidaan edistää. Voiman tunnetta ei voida kuitenkaan antaa, ihmiset voimaantuvat viime kädessä aina itse. (Siitonen 1999, 131).

Kolmanteen teemakysymykseen: miten kuulovammautuminen on muuttanut käsitystäsi itsestäsi (minäkuvaasi) tai onko se muuttanut? Kertyi 36 kykyuskomusta, joista tähän valittiin 18 kykyuskomusta, joista negatiivisia oli kaksi.

- *jotenkin en kuitenkaan osannut pitää itseäni tyhmempänä kuin kavereitani ja ihmettelin aina ääneen sitä miksi minusta tuntui ulkopuoliselle*
- *kun kuulovamma todettiin olin riemuissani, enhän ollutkaan tyhmä vaan kuulovammainen*
- *voisi sanoa, että kuulovamman toteaminen vaikutti positiivisesti minäkuvaani, olen saanut luvan itseltäni ja muilta kysyä koko ajan "mitä!", ilman että leimataan juustopääksi (*)*
- *mutta jos tarkemmin ajattelen, niin muutoksia on tapahtunut: identiteettini on muuttunut en ole kuuleva, olen kuuroutunut*
- *kommunikaatiovaikeudet vaikuttivat itsetuntoon, mutta elviytymiskeinoja oli etsittävä itselle sopiviksi*
- *myös työstä luopuminen oli kolaus, kuuroutumisen jälkeen oli itsetunto rakennettava uudelleen*
- *nipottaminen on vähentynyt, kyky nauraa itselle ja huumorintaju ovat helpottaneet minua monissa tilanteissa*
- *kertominen kuuroudesta ja kuulemattomuudesta on osa itseäni, rohkeus ilmenee myös muissa toimissani (*)*
- *vältän tilanteita, joissa huonosta kuulosta olisi ongelmia, se on tehnyt minusta aremman kuin, jos olisin normaalikuuloinen (-)*
- *noin kolme vuotta kesti ajatusta, etten pysty mihinkään, sitten tuli vastareaktio eli kuulovamma ei estä minua osallistumasta tai tekemästä mitään (*)*
- *alussa yritin pärjätä huonokuuloisena normaalikuuloisten veroisesti, piti oppia erottamaan tilanteet, joissa ei tarvitse vaatia itseltään samaa kuin terveiltä*
- *vamma asettaa ns. "terveet rajat" kaikessa ei tarvitse pärjätä, itselleni oli vaikeaa sopeutua siihen, että voin olla huoletta kuulovammainen*

- *kyllä käsitys on muuttunut, olen kiinnostunut vammaisten asioista ja pidän itseäni vammaisiin kuuluvana, kiinnitän huomiota kommunikointitilanteisiin, mietin apuvälineitä ja ennakoin äänen toiston kannalta*
- *on muuttunut, eristäytyminen ja sosiaalinen syrjäänvetäytyminen, sopeutuminen menossa, kuulo menossa alaspäin, ilmeisesti minäkuva myös näiden systeemien välillä, jotka ei toimi* (-)
- *on ollut aikaa miettiä arvoja uudestaan, olen aina luullut, ettei minusta ole kirjoittajaksi, nyt minua jotkut tuttavat kutsuvat "toimittajaksi"* (*)

Kaksi negatiivista minäkuva-arviota kertovat sopeutumisprosessin olevan vielä kesken. Voi myös olla niin, etteivät kaikki sopeudu kuulovammaisen asemaan. Tämän tutkielman johtoajatuksena ajateltiin olevan se, että kuulovammautuminen voi olla merkittävä oppimiskokemus, joka johtaa identiteetin muutokseen ja voimaantumisen kokemukseen. Näissä kykyuskomuksissa on löydettävissä useita merkityksen antoja, jotka viittaavat voimaantumiseen (esim. (*)-merkityt). Suurimmassa osassa lausumista ilmenee jonkin asteinen muutuskokemus. Tässä kaikki minäkäsitykseen liittyvät muutuskokemukset tulkitaan myös identiteettiin vaikuttaviksi tekijöiksi. Identiteetin vahvistuminen kuulovammaisena on usein merkinnyt myös omien voimavarojen löytymistä.

Kuulovammaan sopeutuminen voidaan nähdä useimmissa tapauksissa positiiviseksi asiaksi, varsinkin silloin kun kuulovammautunut henkilö löytää elämäntilanteestaan myös myönteisiä puolia. Enää ei tarvitse ponnistella yli rajojensa, mutta toisaalta jäljellä on paljon asioita, jotka ovat mahdollisia toteuttaa jopa paremmin kuin aikaisemmin. Oman identiteetin löytäminen koetaan vapauttavana elämyksenä (ks. yllä "en ollutkaan tyhmä ..."). Kuulovammautumisen seurauksena kommunikaatiotilanteiden merkitys entisestään korostuu, kuunteluolosuhteiden vaikutus on otettava huomioon ja

apuvälineet osattava hyödyntää. Kuulovammautunut henkilö joutuu ponnistelemaan enemmän normaalikuuloisiin verrattuna, monet vuorovaikutustilanteet tuntuvat jopa ylivoimaisilta. Tästä johtuen myös ihmissuhteet ja niiden ylläpitäminen vaatii suurempaa panostusta. Esimerkiksi opiskelu- ja vapaa-ajan tilanteissa kuulovammaisen pitää usein ryhtyä "valistamaan" muita ihmisiä, jotta he osaisivat suhtautua oikein ja ottaa kuulovammaisen tarpeet huomioon erilaisissa kommunikaatiotilanteissa (esim. puhutaan vain mikrofoniin, yksi puhuu kerrallaan, ei pidetä kättä suun edessä.). Tämä vaatii rohkeutta ja oman kuulovammaisuuden tiedostamista. Monesti olisi helpompi jäädä hiljaiseksi taustalle kuin vaatia oikeutta ymmärtää ja tulla kuulluksi.

5.1.3 Kontekstiuskomus-kategorian ilmeneminen

Turusen (1997, 11) mukaan ihminen pyrkii toimintaympäristössään (kontekstissaan) jatkuvasti johonkin: mm. toiseen huoneeseen, koulutukseen, tuloksiin, rikkaaksi, lomalle, mielenrauhaan, terveeksi tai menestykseen. Ihmisen on myös uskottava, että hänellä on mahdollisuudet sekä kyvyt saavuttaa päämääränsä. Voimaantumisen kannalta on oleellista, millaista kontekstia ihminen itse pitää omiin päämääriin pyrkimisen kannalta mahdollistavana, turvallisena, tukevana, arvostavana, luottamuksellisena ja ennakkoluulottomana. Ihmisen kokemat myönteiset elämykset ja ne asiat, joista seuraa hyviä kokemuksia, ovat merkityksellisiä mm. myönteisen latauksen, arvostamisen, kunnioittamisen, hyväksymisen kokemuksen tai turvallisuuden tunteen rakentumisen kannalta ja näiden kokeminen on yhteydessä voimaantumiseen (Siitonen, 1999, 143).

Kontekstiuskomukset-kategoriaan luokiteltavat voimaantumisen kannalta merkitykselliset osaprosessit ja näkökulmat ovat: *hyväksyntä, tervetulleeksi kokeminen, arvostus, luottamus, kunnioitus, ilmapiiri, turvallisuus, avoimuus,*

ennakkoluulottomuus, rohkaiseminen, tukeminen, toimintavapaus, oma kontrolli, autenttisuus, yhteistoiminta, kollegiaalisuus ja tasa-arvoisuus.

Seuraavana esitellään 10 kontekstiuskomusta, jotka heijastavat toimintaympäristön ja siihen liittyvien tekijöiden merkitystä.

- *koulutus on merkinnyt uusia ystäviä*
- *koulutus on auttanut näkemään asioita laajemmin*
- *viiteen vuoteen on mahtunut paljon erilaisia tilanteita kuulovammaisena selviämisen kannalta, että siinä on tullut harjoiteltua tarvittavat apuvälineet ja tulkin käyttö sekä sosiaaliset selviytymiskeinot*
- *toimiessani kuulonhuoltoyhdistyksessä rahastonhoitajana, osallistuin kaikkiin mahdollisiin koulutustilaisuuksiin ja kuntoutuslomiin, ne ovat tuoneet virikkeitä elämäni*
- *valmentavan koulutuksen aikana huomasin millaisia vaikeuksia voi seurata opiskelussa, jos ei tiedota opettajille asioista*
- *nykyisessä työssäni huonokuuloisuuteni on kääntynyt vahvuudekseni, onneksi, sillä tiedän paljon apuvälineistä*
- *olin silloin täysin epäsopivassa työssä huonokuuloisena, kuunteluolosuhteet pitää voida ottaa huomioon*
- *opettajaa ja toisia opiskelijoita pitää informoida parhaan opiskelumenestyksen saavuttamiseksi*
- *koulutus on merkinnyt samanarvoisuutta kuulevien joukossa*
- *työnantajani ymmärsi tilanteeni ja sain tosiaankin muita tehtäviä. Työnantajani oli tyytyväinen suorituksiini uusissakin tehtävissä*

Näissä esille valituissa kontekstiuskomuksissa koulutus liitetään usein

työelämään. Vamman myötä työtehtävät voivat muuttua ja lisäkoulutusta tarvitaan. Myös kuulovammaisena opiskelu vaatii sopeutumista. Opinnoissa pärjääminen edellyttää omaa aktiivisuutta ja erityisesti tiedon kulusta huolehtimista. Opettajat ja opiskelutoverit eivät välttämättä osaa ennakoida kuinka tulisi kommunikoida kuulovammaisen kanssa. Opiskelutilanteessa tarvitaan usein myös apuvälineitä, joiden käyttö vaatii oman perehtymisensä. Kuulovammainen jää usein yksin apuvälineongelmiensa kanssa, tarvittavaa tietoa laitteiden toiminnasta ei useinkaan ole helposti saatavilla, vaikka laitteet olisikin asennettu oppimisympäristöön. Kuulovammaisen toimintaympäristölle asetetaan vaatimuksia, joita ei ole aina helppo täyttää. Liian usein olosuhteiden parantelu jää vain kuulovammaisten itsensä varaan. Toisaalta osa työnantajista on tullut vastaan ja on järjestänyt mahdollisuuden valita paremmin itselle sopivan työtehtävän. Kuulovammaisen elämään vaikuttaa merkittävästi kuulovamman aste ja laatu. Täysin kuuroutunut henkilö kohtaa erilaisia vaikeuksia kuin huonokuuloisen. Täysin kuuroutuneen on usein hyvin vaikea jatkaa entisissä työtehtävissään. Huonokuuloisen on helpompi löytää uusia vaihtoehtoisia työtehtäviä esim. luopumalla asiakaspalvelutehtävistä.

Koulutus on tuonut monille kuulovammaisille ystäviä ja samanarvoisuutta kuulevien kanssa. Koulutuksen vaikutus suotuisan toimintaympäristön syntymiselle on merkittävää. Kontekstiuskomukset antavat viitteitä siitä, kuinka koulutuksen avulla voidaan luoda voimaannuttavia tilanteita myös kuulovammautuneen henkilön elämään. Koulutus on koettu lähes poikkeuksetta positiivisena asiana. Tässä tutkimusaineistossa on kuitenkin yksi poikkeus, jolloin kokemukset kuntouttavasta uudelleen koulutuksesta olivat negatiivisia. Kyseinen henkilö koki itselleen sopimattomaksi kirjapainoalan koulutuksen, joka ei vastannut ajan vaatimuksia eikä hyödyntänyt hänen entisiä opintojaan. Sopimaton uudelleen koulutus voi olla hukkainvestointi niin kuulovammaisen henkilön kuin kouluttajankin kannalta. Voidakseen olla kuntouttavaa ja voimaantumista edesauttavaa, koulutuksen

suunnittelun ja toteutuksen pitäisi lähteä kuulovammaisen henkilön omasta motivaatiosta ja kiinnostuksen kohteista.

Teemakysymykseen, jossa kysyttiin: mitkä asiat ovat auttaneet eteenpäin kuulovammautumisen jälkeen? Kertyi kaikkiaan 37 kontekstiuskomusta, joista tähän valittiin 16 uskomusta. Tässä osiossa ei ole negatiivisia olettamuksia, koska jo kysymyksen asettelu rajaa tälläisen vaihtoehdon pois.

- *aluksi tuntui, että aina pitää olla vaatimassa, kuulovammaisen pitää oppia vaatimaan*
- *laki auttaa, se että on olemassa pykälä, jotka antavat minulle tarvitsemi apuvälineet ja kuntoutuksen, kun osaan perustella*
- *ystävät auttavat, se että on joku jolle valittaa on elintärkeää*
- *sosiaalitantat, kuulontutkijat, lääkärit välillisesti, yleensä olen saanut asiallista kohtelua, jotkut ovat jääneet mieleen oikein empaattisina*
- *muut huonokuuloiset, se että niiden kanssa saa puhua kuulovammaisuudesta*
- *lähipiirini on pieni, mutta sitäkin tiiviimpi, koin että sain vuodattaa täysillä tunteeni ulos eivätkä ihmiset sitä hämmästellleet, minulle annettiin aikaa*
- *halusin nopeasti sopeutumisvalmennuskurssille, kurssi antoi paljon, löysin oman viiteryhmäni, sillä oli suuri merkitys identiteetin löytymiselle*
- *tärkeintä ovat apuvälineet*
- *yhdistystoiminta auttaa minua, se on eräänlainen pelastusrengas, saan olla kaltaisieni parissa*
- *halu pärjätä, en ole salaillut huonoa kuuloani, uusissa tilanteissa olen aina selviteltyt vammastani johtuvat vaikeudet*
- *kun sain uuden työpaikan, niin otin heti kuntoutusohjaajan tuekseni*

- *kuulovammaisten henkinen tuki on ollut yksi parhaimmista voimaa antavista tekijöistä*
- *tuntee todella samaistuneensa huonokuuloisten ryhmään, se on ihan "oma juttu"*
- *verkotot, lähi-ihmisten tuki ja ymmärrys ovat tärkeitä*
- *osaan jo varoa meluisia paikkoja ja tilanteita, seurustelu monen hengen seurueessa on hankalaa*
- *hyvät ystävät, perhe ja työtoverit auttavat minua selviytymään*

Voimaantumisen edellyttää tasa-arvoa, luottamusta ja kunnioitusta, usein myös koulutusta ja tukea, sekä osallistumista ja sitoutumista (Siitonen 1999, 145). Ilmapiiirin turvallisuus, avoimuus, ennakkoluulottomuus, rohkaiseminen ja tukeminen näyttävät olevan läheisessä yhteydessä voimaantumiseen. Useimmat kuulovammautuneet kokevat vertaisryhmän tärkeänä. Vertaisryhmässä he ovat tunteneet itsensä hyväksytyiksi ja tasa-arvoisiksi. Oman identiteetin löytäminen vertaisryhmän kautta helpottuu. Toisten kuulovammaisten esimerkki on antanut uskoa selviytymiseen ja rohkaissut hankkimaan itselleen lisäkoulutusta. Riittävä ja hyvin järjestetty kuntoutus ja apuvälineet sekä vertaisryhmän tuki ovat edesauttavia tekijöitä kuulovammasta selviytymisessä. Turvaa tuovat myös kuulovammaisia koskeva lainsäädäntö, johon he voivat vedota tukea tarvitessaan. Kuulovammaisen tukena kuntoutusohjaajan rooli on tärkeä, sillä hän välittää tietoa apuvälineistä ja kuntoutusmahdollisuuksista. Tässä tutkimusaineistossa on jonkin verran vaihtelua siinä, kuinka aktiivinen rooli kuntoutusohjaajalla on kuulovammaisen tukemisessa. Joissakin tapauksissa kuulovammautunut henkilö ei jostakin syystä saa riittävästi tietoa kuntoutus- ym tukimahdollisuuksistaan. Vasta toisilta kuulovammaisilta saatu tieto on johtanut avun saamiseen.

Vaikea kuulovammautuminen on aina voimia vievä koko elämäkulkuun vaikuttava tekijä. Läheisten tuki on tärkeää. Monet kuulovammautuneet kokevat perheen ja ystävien merkityksen ensisijaisen tärkeänä, heille voi purkaa tunteitaan ja ajatuksiaan. Hyväksyvä ilmapiiri ja ennakkoluulottomuus voivat tarjota kuulovammaiselle onnistumisen kokemuksia myös työelämässä. Voimaantumisen kannalta on merkittävää se, millaista kontekstia ihminen itse pitää omiin päämääriin pyrkimisen kannalta mahdollistavana (Siitonen 1999, 143). Toisille kuulovammaisille perheen ja läheisten merkitys on ensimmäisellä sijalla, kun taas toisille tärkeäksi muodostuu vertaisryhmän tuki. Suotuisan kontekstin löytymiseen vaikuttaa kuulovammautuneen henkilön elämäntilanne ja oma näkemys siitä, mitkä asiat ovat merkittäviä ja mitä hän haluaa elämässään tavoitella. Voimaantumista voidaan tuntea, kun ihminen löytää oman minänsä olevan yhteydessä yhteisön dialogiin ja kokee samanaikaisesti voimantunnetta (feeling of power). (Neufelt ja Grimmert 1994, 221.) Myös Siitosen mukaan voimaantuminen on henkilökohtainen ja sosiaalinen prosessi, jossa kontekstin merkitys on ratkaisevassa asemassa (kts. ensimmäinen premissi).

*

Kolmas teemakysymys, jossa tiedusteltiin sitä, miten kuulovammautuminen on muuttanut minäkuvaasi, tuotti kaikkiaan 14 kontekstiuskomusta, joista tähän valitsin 11 sellaista uskomusta, jotka eri tavoin kuvaavat kontekstin merkitystä mahdollisessa voimaantumisen kokemuksessa.

- *Opettaja soitti minulle nauhaa kymmenen kertaa peräjälkeen luokan huokaillessa tyhmyyttäni, kuulovamma oli jo melko paha kun se todettiin* (-)
- *minulla oli hieno kaveripiiri, mutta siitä huolimatta tunsin itseni ulkopuoliseksi ja uskoin itsekini olevani vähän outo ja tyhmä* (-)
- *olen alkanut tajuta, että huonokuuloisuuteni on täytynyt vaikuttaa*

melko paljon sosiaaliseen kehitykseeni ja minäkuvaani, vaikka en silloin ollut tietoinen koko asiasta

- *kuuroutumisen myötä on tullut myös mahdollisuuksia esim. opiskeluun ja uusien ihmisten tapaamiseen*
- *olen oppinut elämään kuuroutuneena, olen tullut rohkeammaksi, minulla on oma ritirimpsu, jonka kerron uusia ihmisiä kohdatessani*
- *pyrin välttämään tietoisesti tilanteita, joista huonosta kuulosta saattaisi tulla ongelmia*
- *terve identiteetti on varmasti kasvanut kuntoutuksen ja muiden huonokuuloisten avulla*
- *vammaiset eivät ole tasa-arvoisia* (-)
- *jopa lakisääteiset palvelut ovat vammaisen oman aktiivisuuden varassa, koko ajan saa itsensä pakottaa ruinaamaan palveluita* (-)
- *epäselvä puhe, käsi suun edessä ja puhelinluurin ohi puhuminen hermostuttaa* (-)
- *tietokoneen kanssa on löytynyt uusia ulottuvuuksia yksityiselämässäkin*

Monet kuulovammaiset ovat joutuneet sinnittelemään koulunkäyntiin ja opiskeluun liittyvien ongelmien parissa. Heille oppimistilanteet ovat olleet joskus jopa traumaattisia kokemuksia. Tähän osioon kertyi useita negatiivisia kontekstiuskomuksia. Ne kuvastavat vaikeuksia, joita kuulovammainen joutuu kohtaamaan mm. koulussa tai työelämässä. Kuulovamman toteaminen voi kuitenkin olla myös helpottava kokemus. Vaikeinta aikaa myönteisen identiteetin syntymisen ja minäkuvan kannalta näyttää olevan aika, jolloin kuulovammaa ei ole vielä todettu. Oikean tiedon saaminen voi käynnistää suotuisan kehityksen. Opettajan ja oppilastovereiden on helpompaa ymmärtää kuulovammaisen vaikeuksia, kun niistä on riittävästi tietoa. Hitaasti etenevä kuulon heikkeneminen vaatii ihmiseltä jatkuvaa sopeutumista muuttuvaan tilanteeseen. Äkillinen kuuroutuminen puolestaan voi olla ihmiselle

varsinainen shokki. Kuuroutumisesta seuraa melkeinpä poikkeuksetta identiteettikriisi, jonka aikana kuuroutunut henkilö joutuu punnitsemaan elämisen edellytyksiään uusista lähtökohdista. Onnistunut kriisistä selviytyminen voi olla merkittävä oppimiskokemus ja se voi johtaa voimaantumisen kokemukseen, jolloin kuulovammaisen löytää jäljellä olevat voimavaransa ja uskaltaa tarttua uusiin haasteisiin. Identiteettinsä löydettyään kuulovammautuneen henkilön on helpompi kertoa vammastaan myös muille.

Kuulovammaiset joutuvat kohtaamaan kommunikaatiovaikeuksia melkeinpä päivittäin. Monet vaikeudet liittyvät toimintaympäristön ominaisuuksiin. Tiedon puute ja ymmärtämättömyys voivat olla syynä siihen, että kommunikaatio-tilanteissa ei osata ottaa huomioon kuulovammaisen tarpeita. Puhutaan epäselvästi ja toimitaan ympäristöissä, joissa on puheen ymmärtämistä häiritseviä tekijöitä esim. kaikua tai hälyääniä. Huonokuuloisen oppilaan asema kouluopetuksessa voi muodostua tukalaksi, jos opettaja ja luokkatoverit eivät ymmärrä kuulovamman aiheuttamia vaikeuksia tai kuulovammaisen itse ei ole tietoinen vammastaan. Epätasa-arvoisuuden kokemukset ovat tavallisia silloin, kun kuulovamman haittoja ei syvällisesti ymmärretä. Jopa ammatti-ihmiset voivat vähätellä kuulovammaisen kokemia vaikeuksia. He saattavat todeta: "kuulethan sinä, kun puhutkin niin hyvin". Kuulevien on usein vaikea eläytyä niihin tilanteisiin, joihin kuulovammaisen joutuu. Hälyisät salit ja kaikuvat käytävät ovat huonoja kuuntelemisen kannalta. Kuuleminen on myös vaikeaa useamman ihmisen seurueessa, jos ei ole mahdollista nähdä puhuvaa henkilöä tai jos henkilöt puhuvat yhtäaikaan. Kuulovammaiselle puhuttaessa pitäisi aina muistaa olla riittävän lähellä henkilöä, jolle puhuu ja katsoa tätä suoraan kohti. Puheen pitäisi olla selkeää ja huulion näkyä. Kuulovammaisen identiteetin omaksuminen tulisi monessa tapauksessa olla ratkaiseva alku oman toimintaympäristön haltuunottamiselle. Omaan hyvinvointiin ja vuorovaikutussuhteisiin voi itse vaikuttaa. Kuulovammasta muille kertominen käynnistää usein suotuisan prosessin ja mahdollistaa voimaantumisen otollisen kontekstin syntymisen.

5.1.4 Emootiot-kategorian ilmeneminen

Kun ihminen kokee kontekstinsa mahdollistavaksi (mm. turvallisuus, avoimuus, joustavuus), hän päättää pyrkiä asettamiinsa päämääriin (Siitonen 1999, 151). Kontekstiuskomukset ja emootiot-kategoria liittyvät erottamattomasti yhteen. Fordin mukaan emootiot luovat "toimintavalmiuden tilan" ja niillä on tärkeä energisoiva tehtävä (Ford 1992, 73-76, 139, 252). Voimaantumisprosessissa emootioiden antama evaluatiivinen tieto ja johtolangat ovat merkityksellisiä, koska niiden antaman tiedon ja vihjeiden perusteella ihminen tulkitsee erityisesti kontekstinsa turvallisuutta, hyväksyntää, ilmapii-riä, tukea ja toimintavapautta. Emootiot antavat evaluaatiivista tietoa myös ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Tätä tietoa ihminen käyttää sekä kykyettä kontekstiuskomustensa muodostamisessa (Siitonen 1999, 151).

Siitosen formaaliin voimaantumisteoriaan kuuluva emootiot-kategoria pitää sisällään seuraavat osaprosessit ja näkökulmat: *säätävä ja energisoiva toiminta, positiivinen lataus, innostuneisuus, toiveikkuus, onnistuminen ja epäonnistuminen, eettisyys ja ihmisen äänen kuuleminen.*

Koulutuksen merkitystä tiedustelevan teemakysymyksen tiimoilta kertyi seuraavat kahdeksan emootiot-kategoriaan liittyvää uskomusta.

- *olen kuitenkin mielestäni rauhoittunut huomattavasti ja oppinut näkemään kuulevien vaikeudet suhtautumisessa huonokuuloisuuteen, "he raukat" kun eivät tiedä tarpeeksi ymmärtääkseen*
- *innostuin lisätiedosta ja toin työpaikkalleniikin tietoa*
- *mahdottomalle tuntui tekemättömyys*
- *on tärkeää olla yhteydessä muiden kuulovammaisten kanssa, se yhdistää ja heiltä saa tukea*

- *ei ollut rohkeutta kertoa, eikä tarpeeksi itseluottamusta* (-)
- *olin kriisissä silloin huonokuuloisuuteni vuoksi ja se, että pärjäsini ja sain itselleni lisäkoulutusta, kannusti minua eteenpäin ja oli myös henkireikä*
- *koulutuksen tuoma "toivo" pitää minut hengissä, kun opiskelin loin itselleni parempia mahdollisuuksia erilaisiin työtehtäviin*
- *tunnen tekeväni työni yhtä hyvin kuin muutkin kuulovammastani huolimatta*

Formaalin voimaantumisteorian atomimalli (Siitonen 1999, 158) kuvastaa sitä kuinka kaikki voimaantumiseen liittyvät kategoriat ja osa-prosessit kietoutuvat toisiinsa. Näissä esimerkeissä ilmenee niin kyky- kuin konteksti-uskomusten yhteys emootioihin. Myös päämäärät liittyvät edellisiin vrt. kohtaa "koulutuksen tuoma toivo", siinä henkilö antaa koulutukselle "toivoa antavan" merkityksen. Tuo merkityksen anto on osittain tunteeseen perustuva, henkilökohtainen ja tulevaisuuteen suuntaava. Toiveena ja päämääränä siintävät paremmat työtehtävät. Kokemus siitä, että saa tukea muilta kuulovammaisilta korostaa vertaisryhmän merkitystä. Vertaisryhmä koetaan voimaantumista mahdollistavana kontekstina, jossa muut kuulovammaiset antavat tukea ja muodostavat viiteryhmän johon kuulua. On myös mahdollista, että henkilö jossakin vaiheessa pelkää ilmaista vammaansa. Tällöin häneltä mahdollisesti puuttuu vertaisryhmän tuki tai sitten hän ei ole vielä hyväksynyt kuulovammautumisen aiheuttamaa muutosta elämässään. Banduran (1986) luoma itsetehokkuus-käsite (self-efficacy) ja itseluottamuksen (self-confidence) kokemukset ovat lähellä toisiaan. Kun konteksti on mahdollistava, niin riittävä itseluottamus voi syntyä ja kuulovammainen henkilö uskaltaa ryhtyä toimijaksi. Vain oman toiminnan kautta kuulovammautunut henkilö voi kokea onnistumisen tunteita. Voimaantumisen kannalta on tärkeää saada toimia sellaisessa kontekstissa, jossa on mahdollista saada kokea onnistumisen kokemuksia ja hyväksyntää. (Siitonen 1999, 155).

Teema-kysymykseen, jossa haluttiin tietää: mitkä asiat ovat auttaneet selviytymään kuulovammautumisen jälkeen, kertyi kaikkiaan 16 emootiot-kategoriaan liittyvää uskomusta. Niistä valitsin tähän kymmenen sellaista uskomusta, jotka eri tavoin ilmensivät emootioiden merkitystä selviytymiskokemuksissa.

- *Ainoastaan tahto selviytyä ja elää merkitsee*
- *jokaisella on omat murheensa, kuulovamma on vain hienoinen jarru*
- *alussa kuulemattomuus oli henkisesti hyvin raskasta, aloin pitää muistikirjaa, kirjoitin sinne tuntemukseni, merkitsin plussat ja miinukset*
- *löysin oman viiteryhmäni sillä oli suuri merkitys*
- *kuulovammauduttuani jouduin asennoitumaan siihen realistisesti, kerroin ystäväilleni ja läheisilleni vammastani reilusti*
- *jos vetäytyy tilanteista menettää uskon itseensä*
- *minua on auttanut halu pärjätä*
- *kuulovammaisten nuorten parissa saan olla ihan oma itseni, uskallan olla erilainen, mutta toisaalta myös samanlainen kuin toiset huonokuuloiset*
- *kaikkein tärkein on sen kuulovamman hyväksyminen itse, se on tosiasia, jonka kanssa on opittava elämään*
- *toisten kautta olen oppinut näkemään itseni ja ymmärtämään myös paremmin kuinka kuulevat näkevät minut*

Siitosen mukaan (s.153) positiivisen latauksen mieliala on keskeinen voimaantuneen ihmisen piirre. Positiivinen lataus ja ilmapiiri syntyy parhaiten hyväksyvässä kontekstissa. Csikszentmihalyi (1995) on luonut virtauksen-käsitteen (flow), se ilmentää äärimmäistä positiivista latausta, jollaista

ihmiset joskus kokevat. Myöskin Golemanin tunneäly-teoria (Goleman 1995, 90-95) tukee käsitystä, että positiiviseen virtaukseen pääseminen auttaa ihmistä suuntaamaan voimavarojaan tavoitteellisesti. Positiivinen lataus lisää toiveikkuutta ja luo mahdollisuuksia voimaantumisen kokemuksille.

Esimerkeiksi poimituista uskomuksista heijastuu positiivista latausta. Kuulovammautumisen jälkeisessä tilanteessa voidaan nähdä myös myönteisiä asioita. Omiin voimavaroihin luottaminen ilmenee esim. seuraavissa uskomuksissa: "kuulovamma on vain hienoinen jarru", "minua on auttanut halu pärjätä", "uskallan olla erilainen ja ainoastaan tahto selviytyä ja elää merkitsee". Oman viiteryhmän löytyminen koetaan myös ensiarvoisen tärkeäksi esim. seuraavassa: "toisten kautta olen oppinut näkemään itseni ja ymmärtämään myös paremmin kuinka kuulevat näkevät minut." Kuulovammautuminen voi käynnistää oppimisprosessin, joka johtaa lisääntyvään itsetuntemukseen. Näin ollen vammautuminen ei aina merkitse pelkästään takaiskua elämässä, siitä voi seurata myös positiivisia asioita.

Teemakysymykseen, miten kuulovammautuminen on muuttanut käsitystäsi itsestäsi (minäkuvaasi), kertyi kaikkiaan vain kuusi sellaista uskomusta, jotka kuvastavat emootiot-kategoriaa ja sen osa-prosessien ilmenemistä tutkimusaineistossa. Osa näistä uskomuksista on negatiivisia.

- *uskoin itsekin olevani outo ja tyhmä* (-)
- *tulin kauhean vihaiseksi, kun tajusin ettei kukaan ystäväistäni oikein tuntunut ymmärtävän mistä puhuin, he tuntuivat pitävän minua entistä sääliävämpänä* (-)
- *olen oppinut hyväksymään sen, että joitain asioita, joita kuulevana tein ja joista nautin, en voi enää tehdä*
- *olen herkkä, realistinen ja mietiskelijä, nämä piirteet ovat vain kuuroutumisen myötä vahvistuneet*

- *tuli tunne etten pysty enkä kykene enää mihinkään, kun olen kuulovammainen* (-)
- *alussa peilasi itseään ensinnä "korvien kautta" ja sitten vasta omana itsenään* (-)

Tutkielman aineistossa on paljon kohtia, jotka jollakin tavalla ilmentävät kuulovammautumisen aiheuttamaa elämänkäännettä ja siitä johtuvaa identiteetin muutosta. Identiteetissä tapahtuneet muutokset ovat aluksi usein negatiivisia, mutta muutosprosessin jatkumisen myötä ilmenee positiivista kehitystä. Identiteettityö vie oman aikansa. Edellä olleista uskomus esimerkeistä muutamat kuvastavat parhaiten niitä kuulovammautumisen aiheuttamia muutoksia, jotka ilmenevät pian vammautumisen jälkeen. Tästä johtuen ne ovat negatiivissävyisiä. Kuulovammautunut henkilö joutuu usein tilanteisiin, joissa hänen vammaansa vähätellään tai sen merkitystä ei ymmärretä. Vuorovaikutustilanteet voivat muodostua turhauttaviksi ja jopa vihan tunteita herättäviksi. Usko omiin kykyihin voi kadota ja tulevaisuuden näkymät näyttävät pessimistisiltä. Esimerkiksi uskomuksessa, jossa henkilö kertoo "peilanneensa itseään vain korvien kautta ...", kuvastaa hyvin muutosprosessia, joka seuraa kuulovammautumista. Toisessa esimerkissä kuulovammautunut henkilö kertoo oppineensa hyväksymään, että on asioita, joita ei enää kuulovammaisena voi tehdä. Hyväksyminen johtaa todennäköisesti voimavarojen vapautumiseen ja tällöin kuulovammautuneen henkilön on helpompi suuntautua eteenpäin ja nähdä uusia mahdollisuuksia elämässään.

Pätevyyden tunteet ovat ihmiselle tärkeitä. Aho (1997, 57) määrittelee pätevyyden kokemista seuraavasti. "Ihminen huomaa silloin olevansa arvokas, taitava ja muille ihmisille tärkeä. Hän on sisäisesti vahva (empowerment) ja tietää, mitä elämältään haluaa. Niinpä hän uskaltaa ottaa riskejä, sanoa mielipiteensä ja pitää epäonnistumista oppimistilanteena ja haasteena. Pätevyyden tunnetta kokeva yksilö tuntee hyvin itsensä ja pystyy

hyväksymään myös heikkoutensa. Hän on avoin uusille kokemuksille, nauttii päämäärätietoisesta toiminnasta ja haluaa muuttua”.

Aikuisena kuulovammautuneiden elämänselämä vaihtelee yksilökohtaisesti hyvin paljon. Jo ennen vammautumista hankitut elämäkokemukset vaikuttavat taustalla. Kuulovammautuneiden koulutustaustat vaihtelevat korkeakoulututkinnosta kansakoulun käyneisiin. Koulutustausta ei näytä tässä aineistossa suoranaisesti vaikuttavan siihen, kokeeko henkilö itsensä päteväksi tai ei. Alhaisen peruskoulutuksenkin varaan on voinut luoda hyvän ammattiuran. Toisaalta henkilön pohjakoulutuksella on merkitystä silloin, kun hakeudutaan uudelleen koulutukseen, korkeampi pohjakoulutus antaa enemmän mahdollisuuksia valita jatkokoulutusta ja myös selvitä pidempään työelämässä. Kuulovammautumisen jälkeinen selviytyminen on kuitenkin yksilöllinen prosessi, johon vaikuttavat kaikki elämän osa-alueet yhdessä. Emootiot-kategoria osaprosesseineen kuvastaa kokonaisvaltaisesti niitä tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa voimaantumisen kokemuksen syntymiseen. Tunteita salliva ilmapiiri ja hyväksyvä konteksti voi mahdollistaa ihmisen voimaantumisen ja positiivisen identiteetin muutoksen. Merkittävänä tukena kuulovammaiselle henkilölle voivat olla läheiset ihmiset ja vertaisryhmä. Vertaisryhmän avulla sopeutuminen voi olla helpompaa ja samalla kuulovammaisen voi löytää uusia mahdollisuuksia elämässään. Tarvittavien apuvälineiden ja kuntoutuksen saaminen on usein johtanut elämän laadun kohenemiseen ja kommunikaatiomahdollisuuksien lisääntymiseen.

5.1.5 Teemakysymysten yhteenvetoa

Identiteetin muutos nuoruusiässä tai aikuisena kuulovammautuneen henkilön elämässä

Tutkimukseen osallistuneet henkilöt kertovat omasta identiteetin muutosprosessistaan ja siihen vaikuttaneista tekijöistä. Minäkäsitystä voidaan kutsua myös identiteetiksi. Termillä identiteetti viitataan siihen, kuka ja mitä joku on, eli erilaisiin merkityksiin ja luonnehdintoihin, joita minä ja muut antavat itselle ja toisille (Houtsonen 2000, 15).

- *kuulovamman toteaminen vaikutti minäkuvaani positiivisesti, olen saanut luvan kysyä koko ajan "mitä"*
- *identiteettini on muuttunut, en ole kuuleva, olen kuuroutunut*
- *kertominen kuuroutumisesta ja kuulemattomuudesta on osa itseäni*
- *kuuroutuminen on tuonut minulle avarakatseisuutta, nipottaminen on vähentynyt*
- *vamma mahdollistaa ns. "terveet rajat", kaikessa ei tarvitse pärjätä*
- *itselleni on ollut vaikea sopeutua siihen, että voi olla huoletta kuulovammainen*
- *pidän itseäni nyt vammaisiin kuuluvana, olen kiinnostunut vammautuneiden asioista ja kiinnitän huomiota kommunikaatiotilanteisiin*
- *kyllä tässä on löytänyt uuden minänsä, on ollut aikaa miettiä elämän arvoja uudestaan*
- *kuuroutumisen myötä olen tullut rohkeammaksi esim. kertomaan kuuroudesta toisille*
- *vältän tilanteita, joissa huonosta kuulosta voisi olla ongelmia, se on tehnyt minusta aremman kuin, jos olisin normaalikuuloinen*

- *sopeutuminen menossa, kuulo menossa alaspäin, ilmeisesti minäkuva myös*

Oppimistapahtuma on usein prosessinomainen ja tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat omassa prosessissaan eri vaiheissa. Hyvin suurella osalla tutkittavista henkilöistä ilmenee positiivista identiteetin muutosta ja siitä johtuen voidaan olettaa myös voimaantumisen kokemuksia syntyneen. Voimaantuminen ilmenee henkilöiden itseluottamuksen lisääntymisenä ja toimijuuden heräämisenä. Oman vertaisryhmän löytyminen on auttanut monia, he ovat saaneet kaltaisiensa parissa hyväksymisen kokemuksia ja ovat sitten rohkaistuneet kertomaan kuulovammastaan myös muille. Myös opiskelua voidaan pitää voimaantumista edesauttavana tekijänä. Onnistumisen kokemukset ja vaikeuksista selviäminen lisäävät pätevyyden tunteita. Kuulovamma ei estä elämässä selviytymistä ja uuden oppimista.

Koulutuksen merkityksestä

Koulutus voi tarjota resursseja elämänkulun ongelmien ratkaisemiseksi, valtauttaa ihmisiä toimimaan ja vahvistaa identiteettiä ja elämänkulkua (Houtsonen 2000, 8). Oppimiskokemukset voivat vahvistaa oppijan positiivista identiteettiä ja selkiinnyttää minäkäsitystä. Omien kykyjen ja taitojen tiedostaminen voi vaikuttaa myös itsetuntoa lisäävästi. Houtsosen mukaan (2000, 22) yksilö ei mene koskaan kouluun 'tyhjänä tauluna', vaan kouluun kohdistamia odotuksia ja koulutukseen hakeutumista suuntaa tietty identiteetti, joka on erityisissä kulttuurisissa, sosiaalisissa ja taloudellisissa olosuhteissa muodostunut. Oppijan identiteetin rakenne ja sisältö heijastavat yhteiskunnan ja kulttuurin rakennetta ja sisältöä (Gecas 1982, 10-7).

Kyselylomakkeen sarakkeeseen, jossa kysyttiin: mitä opiskeluaika antoi ja mitä opit? Tuli seuraavanlaisia vastauksia.

- *koulutus on antanut pohjakoulutuksen, ammattitaitoa ja lisäkoulutusta*
- *opiskelun avulla itsenäistyin ja sain ystäviä*
- *opiskeluni eivät antaneet mitään valmiuksia työskentelyyn kuulovammaisena*
- *sain itseluottamusta ja opiskelutottumusta*
- *ATK-taitoja*
- *opiskelu on mahdollistanut oman kriisin läpikäymisen*
- *kuulovammasta on haittaa opiskelussa*
- *opin taistelemaan pärjätäkseni kuulevien kanssa*
- *koulutus on tuonut tietoa*

- *oli pakko ruveta itse itseään ammatillisesti kuntouttamaan*

Koulutus on antanut kuulovammautuneelle mahdollisuuden kehittyä ammatissa ja saada lisäkoulutusta. Koulutuksen antama tieto on antanut voimia "taistella" kuulevien maailmassa. Opintojen kautta on löytynyt kanavia käydä omaa tilannetta läpi. Opiskelun tuoma elämän sisältö on ollut monelle kuulovammautuneelle tärkeä ja itsetuntoa kohottava kokemus ja samalla opiskelu on myös auttanut selviytymään elämässä eteenpäin. Opiskeluolosuhteet eivät aina tarjoa parasta mahdollista oppimisympäristöä kuulovammaiselle. Esimerkiksi suuret luokat ja tausta hälinä voivat häiritä oppimistilanteita ratkaisevalla tavalla. Myös apuvälineiden puutteellisuus tai niiden puuttuminen voivat olla ongelma.

5.2 Tarinat sinnikkyuden ilmentäjinä

Tutkielman ydinkäsitteeksi nousi "sinnikkyys". Tutkielman narratiivisessa osassa aikuisena tai nuoruusiässä kuulovammautuneet henkilöt kertovat omia kokemuksiaan kuulovammaisen elämästä. He ilmentävät tarinoissaan sinnikkyyttä monella eri tavalla. Joukossa on henkilöitä, jotka ovat joutuneet taistelemaan oikeuksistaan useaan otteeseen. Toiset taas ovat selvinneet vähemmällä, mutta lähes kaikki ovat kohdanneet kuulovammaisuudesta johtuvia vaikeuksia arkipäivän elämässä. Vaikeuksien voittaminen on vaatinut heiltä erityisesti juuri sinnikkyyttä.

Vuonna 1986 ilmestyi Sarbinin toimittama kokoomateos *Narrative Psychology*, jossa tarinan käsitettä ehdotettiin psykologisen ymmärryksen juurimetäforaksi (Syrjälä 2000, 2). Narratiivisuutta alettiin hyödyntää psykologisena tutkimusmetodinä ja se on myös merkinnyt kehitysaskelta psykoterapiatyössä. Narratiivisuus voidaan ymmärtää laajana teoreettisena lähestymistapana, johon kuuluu mm. käsitys tiedon ja identiteetin

narratiivisesta luonteesta ja kielen merkityksestä todellisuuden jäsentäjänä (Arvilampi 1998, 6). Narratiivisen tutkimuksen lähtökohtana on ajatus, että kertomukset ovat ihmiselle luonteenomainen tapa jäsentää elämää ja itseään. Vaikka tarinat tuskin koskaan voivat täysin tavoittaa eletyn kokemuksen rikkautta, ne tarjoavat kuitenkin keinon järjestää ja organisoida havaintoja, ajattelua, toimintaa, elämäntapahtumia ja muistoja. (Bruner 1987.)

Kertomuksilla on tärkeä merkitys ihmisen identiteetille. Ihanus väittää, että ihminen elää elämäänsä kuin se olisi tarina ts. ihminen on oma kertomuksensa (Ihanus 1999, 241). Heikkinen määrittelee väitöskirjassaan (Toimintatutkimus, tarinat ja opettajaksi tuleminen taito) että, narratiivinen identiteetti on ihmisen elämästä ja elämän aikana koetuista kokemuksista kertyvä, jatkuvasti uudelleen muokkautuva tarina. Narratiivinen identiteetti on ihmisen itsensä konstruoima kertomus siitä, kuka hän on (Heikkinen 2001, 33). Tämän tutkielman osana on tarinallinen osuus. Aineistoon kuuluvat elämätarinat ilmentävät kuulovammautuneen henkilön elämäkokemuksia ja elämän käännteitä. Tarinoiden kautta löytyi erilaisia "sinnikkyys"-tyyppejä, joiden selviytymiskertomukset poikkeavat toisistaan. Tässä luvussa esitellään sinnikkyystarinoita; jotka ovat saaneet nimensä tarinallisten metaforien kautta. Nämä metaforat kiteytyivät useamman aineiston lukemiskerran jälkeen. Metaforien avulla kuvataan, kuinka tarinat poikkeavat toisistaan ja kuinka ne ilmentävät eri tavoin yksilöllisiä selviytymiskokemuksia kuulovammautumisen jälkeen.

Valikoin tähän sellaisia tarinallisia käännteitä ja tapahtumia, jotka kuvaavat tietyn "sinnikkyystyyppin" esim. (*power over - ja power in - tyyppit eli "taistelija" ja "sinnittelijä"*) elämäkulkua. Sinnikkyys- tapauksia ovat: "*sitkeä veikko*", "*muutuin muurahaiseksi*", "*elän täysillä tätä päivää*", "*en ollutkaan juustopää*", "*kuuntelen tänään, jos vaikka huomenna en kuule*" ja "*olen aktiivi kuulovammaainen*". Näiden tarinallisten sinnikkyystyyppien kautta ei ole

tarkoitus kertoa vain yhtä tarinaa, vaan niiden kautta luodaan jatkuvasti uutta tarinaa. Tarinat elävät tässä omaa elämäänsä ja toivottavasti ne tulevat elämään myös tämän raportin lukijan mielessä omana tulkintana.

Empowerment-termi ei tee eroa kykenevyyden (power in) ja hallinnan tai kontrollin (power over) välillä ja se voi sisältää myös mukautumisen tai integroitumisen (power with) merkityksen. Siten se on suomennettu sekä toimintakykyistymiseksi/ toimintakykyistämiseksi että voimistumiseksi/ voimistamiseksi tai vahvistumiseksi/ vahvistamiseksi. Myös valtaistumisen/ valtaistamisen käsitettä on käytetty. (Antikainen 1996, 253.) Sinnikkyystyyppien nimeämisessä on yritetty ottaa huomioon empowerment-termin sisältämät eri merkitykset.

Sinnikkyys ymmärretään tässä kykenevyydeksi hallita omaa elämäänsä ja kykenevyydeksi mukautua kuulovammaisena elämiseen. Tämän tutkimusprosessin yllätyksenä elämätarinoista nousi esille myös power flow - tyyppi. Tämä sinnikkyystyyppi ilmentää erityistä "valaistumista" tai "virtaavaa voimantunnetta", jolloin kuulovammautunut henkilö on pystynyt kääntämään kuulovammautumisen voitokseen. Hän ei ole pelkästään selviytynyt itsenäiseksi toimijaksi, vaan hän on löytänyt vammautumisesta myös positiivisia asioita. Sinnikkyystarinat ovat saaneet lisäksi nimensä tekstistä poimitujen metaforien tai muuten kyseistä tapausta kuvaavien tekstikatkelmien muodossa. Tästä esimerkkinä power flow- tyyppi eli "valaistunut", jota ilmennetään myös tarinakohtaisesti nimellä: "vanha koirakin voi oppia istumaan". Tutkijan eläytymistyöskentelyn tuloksena syntyivät nämä kuusi simuloitua tarinaa. Ne eivät kerro vain yhdestä tapauksesta kerrallaan, vaan niissä on yhteneviä piirteitä. Tarinat ovat lyhennelmiä eikä niiden perusteella voida tunnistaa tutkimukseen osallistuneita henkilöitä. Tuotetut kertomukset saavat toimia "todellisuuden kuvastimina".

Narratiivisen tutkimuksen totuus ei perustu paradigmaattiseen tietämiseen. Narratiivisuus on lähellä konstruktivistista ajattelua, jolloin todellisuus hahmottuu erilaisten käsitysten ja tarinoiden kautta. Kun paradigmaattisen tiedon tarkoituksena on vakuuttaa totuudesta (truth), niin narratiivisen tiedon tarkoituksena on vakuuttaa todentunnusta (verisimilitude). (Heikkinen 2001, 192.) Simulaatiolla tarkoitetaan tässä todentunnun hakemista ja tutkimusmateriaalin muokkausta sellaiseen tarinalliseen muotoon, joka kuvastaa tutkittavien kokemuksia kuulovammaisina henkilöinä. Sellainen tarinallinen aines, joka kertoo ajasta ennen kuulovammautumista on jätetty pois. Samoin sellaiset henkilöhistoriaan liittyvät käänteet, jotka voisivat vaarantaa tutkimukseen osallistuneiden intimitteettiä. Tässä tutkielmassa esiintyvien tarinoiden kautta on tarkoitus kertoa kuinka aikuisena tai nuoruusiässä kuulovammautunut henkilö jäsentää omaa identiteettiään ja mitä merkityksiä hän vammautumiselle antaa. Tarkoitus on myös kertoa kuinka kuulovammautuneet henkilöt ovat selviytyneet vammautumisen aiheuttamasta elämän muutoksesta.

Aikuisena tai nuoruusiässä kuulovammautuneet henkilöt edustavat kaikkia yhteiskuntaluokkia ja koulutusryhmiä. Tavallisimpia kuulovamman aiheuttajia ovat perinnölliset syyt, erilaiset sairaudet mm. infektiot ja rappeutumet. Myös jatkuva melu ja huonot työskentelyolosuhteet voivat edesauttaa kuulovamman syntymistä. Tähän tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden iät vaihtelevat 27 vuodesta 60-vuoteen. Kuulovammaan sairastumisikä on hyvin yksilöllinen. Nuorimmat ovat kärsineet huonosta kuulosta jo lukioikäisinä. Osalla kuulo-ongelmat ovat alkaneet vasta eläkeiän kynnyksellä. Tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden joukko on hyvin heterogeeninen. Vaihtelevia ovat myös heidän kirjoittamansa elämätarinat, joista simuloituja lyhennelmiä seuraavaksi esitellään.

5.3 Power over - tyyppi eli "taistelija"

Taistelija on kohdannut tavallista enemmän vaikeuksia kuulovammautumisen johdosta mm. kuntoutukseen ja apuvälineiden saamiseen liittyen. Hän on joutunut jopa ajamaan oikeusteitse asiaansa. Sinnikkyytensä ja myös hyvän koulutuksensa avulla hän on selvinnyt eteenpäin.

5.3.1. "Sitkeä veikko"

Kuurouduin nopeasti vuodenvaihteessa 95/96, vielä 95 olin tullut toimeen nopeassa toiminnassa puhelimella hyvin. Liikeyritykseni loppui myrskyisästi - kaikki meni! Puolen vuoden taistelun jälkeen sain sv-päivärahan takautuvasti 3 kk:si, mutta lukuisten uusien hakemusten perusteella tulivatkin jopa 300 päivää täyteen elokuussa 97. Olin sitkeä veikko. Lähdin hakemaan legitimizeettiä sille, että kuuroutuminen on vakava sairaus.

Hain kuntoutustukea KELA:sta ja ammatillinen kuntoutus alkoi tammikuussa 97. Sitten vasta yllätys odotti! Yrittivät pakanat vanhentuneessa painossa minusta kirjapainotyöntekijää, koska osasin kyrilliset kirjaimet. Muuten - vammaistukiasiani käsittely on tätä kirjoittaessa kestänyt yli kolme vuotta, viimeiset 1,8 vuotta vakuutusosoikeudessa. Tähän mennessä keskussairaala on kirjoittanut minusta 27 lääkärintodistusta! Ilman hyvää peruskoulutusta olisin "asiani käsittelyn" aikana itsekkin ollut jo täysin kypsä. Ei sitten muuta ja tässäkin vain osa tarinaa!

5.3.2 "Muutuin muurahaiseksi, joka on syvässä lasikupissa selällään"

Valmistuin psykiatriseksi erikoissairaanhoidajaksi vuonna v. -89. Toinen korvani oli leikattu vuonna -83, selvisin vielä ilman kuulolaitetta. Samaan

aikaan lähdin työn ohella opiskelemaan perheterapeutiksi. Sain sitten leikattuun korvaani sisäkorvakojeen ns. "konkkakojeen". Olin sitten projektitehtävissä viiden vuoden ajan ja opiskelin myös kouluttajaksi. Jouduin usein valitsemaan kuunteluolosuhteita ja istumapaikkani. Opin myös puheen huulilतालuvun ja ilmeiden ja eleiden seuraamisen. En ymmärtänyt, että se johtui kuulovammastani. Luulin sen olevan osa persoonallisuuttani.

Ällistyksekseni minulle tarjottiin valtakunnallista organisoijan ja johtajan paikkaa. En ollut kuullutkaan moisesta paikasta, "miksi minulle ei oltu tästä puhuttu?". Kaikki katsoivat minua ällistyneinä! Silloin ymmärsin etten kuule! Enkä ollut kuullut! Kieltäydyin johtajan paikasta. Palasin kuntayhtymän virkaani takaisin, kun olin ensin sanonut itseni irti kouluttajan tehtävistä. Sain korvantauskojeet kumpaankin korvaan. Seuraavana päivänä menin töihin. Kotikäynneille ja verkostokokouksiin, kaksi kuukautta jaksoin. Nukuin ruokatunneilla, kotona ja kaiken vapaa-ajan. Nukuin lähes autolla ajaessani ja melkein pä puhelimessakin. Sain kuuden kuukauden kuntoutusloman opetellakseni kuulolaitteilla kuuntelua ja uutta äänimaailmaa.

Kuntoutustuella ollessani kuntayhtymän johtava työterveyslääkäri pyysi minut keskustelemaan: "niin, kun sinä olet nyt vammaisen ja jo kuntoutustuella ja kun meidän täytyy kokonaisresursseista vähentää väkeä, niin sinut on helpointa olla palkkaamatta uudelleen. Sinä olet kunnalle kallis työntekijä, jos joudut aikaisemmin eläkkeelle vammasi vuoksi."

Kunnallinen eläkevakuutus maksaa minulle nyt työkyvyttömyyseläkettä. Samoihin aikoihin äitini sairastui vakavasti. Muutuin itse muurahaiseksi, joka on syvässä lasikupissa selällään. Kuljin kaksi vuotta kriisiterapiassa ja olen nyt oma itseni, ainakin osan aikaa. Yritin saada apuvälineinä digitaaliset kuulokojeet itselleni audiologisten tilalle. Sain maahantuojaalta kojeet kokeiltavaksi. Tunsin selviytyväni niiden tuomassa äänimaailmassa

paremmin, mutta minulle ei annettu niitä kojeita. Perusteluna oli, että olen työkyvyttömyyseläkkeellä ja entiset kojeeni ovat vain kaksi vuotta vanhat ja kuulen niillä hyvin, jolloin lääketieteellistä perustetta ei ole. Anomukseni evättiin. Hankin kuulokojeet omalla kustannuksellani. Selviydyn uusien laitteiden avulla kuulevana 16 tuntia päivässä entisen tunnin ja kahden sijaan. Olen nyt ammattikorkeakoulun erikoistumislinjalla, opiskelen kolmannen sektorin erikoistumisopintoja. Minulle kylläkin sanottiin, ettei sinne vammaisia eikä etenäkään eläkeläisiä oteta. Uhkasin valittaa opetusministeriöön ja niin sain tungettua itseni etäkoulutukseen kahtena päivänä kuukaudessa. Samalla minulta todennäköisesti vähennetään Kelan hoitotuen osa, koska en tarvitse terapiaa enkä masennuslääkkeitä.

5.3.3 “En ollutkaan juustopää”

Joten kuten sain lukion kahlattua ja pikkuhiljaa alkoi järkikin päätä pakottaa. Ehkä se johtui pahimman murrosiän ohittamisesta. Kun kirjoitukset oli hoidettu ja lakkiaiset pidetty, äitini varasi minulle läheisestä sairaalasta tutun korvalääkärin luota ajan. Hän epäili, että minulla on huono kuulo. No, en pistänyt vastaan ja niin päästiin toteamaan, että minulla on kuulonalenema ja tarvitsen kuulokojeet. Olo oli oikeastaan aika helpottunut. Lukioaikana olin tullut tunnetuksi kyvystäni painua täysin omiin ajatuksiini. Kielet menivät muuten loistavasti (aina kun jaksoin lukea), mutta kuuntelut aivan päin seiniä. Englannin opettaja kuuntelutti kymmenen kertaa samaa nauhanpätkää toisten odottaessa. Kenellekään ei tullut mieleenkään, että ongelmani olisivat voineet johtua huonosta kuulosta. Olin vain laiska ja omituinen!! Itsekin olin ajatellut niin, ei ihme jos itsetunnon rakentamiseen on mennyt vuosia eikä olo vieläkään ole ihan “normaali”.

Olin siis helpottunut, että olinkin vain huonokuuloinen, en ollutkaan juustopää! Tosin tuon kaiken ymmärtäminen on kestänyt vuosia. Ongelmat

alkoivatkin muiden ihmisten kanssa. He kun eivät tahtoneet millään ymmärtää, että kun joku on huonokuuloinen hän tarvitsee hiukan ylimääräistä huomioimista. Olin alkuun todella aggressiivinen, kun tajusin miten huonosti ympäristöni tiedosti asiaani. Kaveri saattoi sanoa: "tiedätkö Liisa, sä annat todella tyhmän kuvan itsestäsi, kun sä kysyt koko ajan mitä!". Perkele! Vieläkin tekee mieli mäjäyttää! No noita tilanteita on sittemmin oppinut sietämään paremmin. Ainahan niitä paukapäitä tulee vastaan. Sille ei voi mitään!

Lähdin työvoimatoimistoon siellä minulle ehdotettiin ATK-suunnittelijan uraa. Sanoin, etten taatusti halua istua tietokoneen ääressä 8 tuntia päivässä (nykyään istun jopa 12 tuntia päivässä). No käsi- ja taideteollisuusakatemia valitsi minut opiskelijakseen ja aloitin muotoiluopinnot. En ollut pitkään aikaan joutunut tilinteeseen, jossa tapaan uusia ihmisiä, joille pitää selittää mikä kuulovamma on. Otti koville pari ensimmäistä vuotta. Vähitellen opin kuitenkin menettelytapoja, joilla kuulin opetusta (esim. hakeuduin lähelle opettajaa). Oli kuitenkin tilanteita joissa oli isompi porukka ja täytyi kuulla keskustelua. Yritin aikani mesota kuulovammastani kaikkien edessä ja pyysin puhumaan mikrofoniiin.

Tulin siihen tulokseen, että minun pitää olla kunnon kuuro ja on opittava viittomakieltä. Menin siis kansalaisopistoon, jossa opettaja passitti minut pois 20 hengen ryhmästä ja sanoi, että kuulokeskuksesta pitää kysyä yksityisopetusta viittomakieleen, jos on kuulovammainen. No sitten soitin kuulokeskukseen kuntoutusohjaajalle (silloin minulle valkeni, että siellä on sellainen!) ja ilmoitin tarpeestani. Hän oli kanssani samaa mieltä ja kun sanoin, että olen X:ssä kirjoilla, hän käski minun ottaa kyseisen kaupungin keskussairaalaan yhteyttä. Sain käyttööni FM-laitteen, mutta siinä on vain yksi mikrofoni, se ei tuonut ratkaisua ongelmaani, en kuule kun 40 ihmistä keskustelee. Karmean ahdistelun jälkeen sain tulkkipäätöksen ja sain myös

ensimmäistä kertaa kuulla, etteivät huonokuuloiset suinkaan opettele viittomakieltä. Varsinkin kun koulutukseni olisi jo siinä vaiheessa ohi, kun osaisin viittomakieltä riittävästi pystyäkseen käyttämään tulkkia. Sain kuulla, että huonokuuloiset voivat käyttää kirjoitustulkkausta. Lähdin hakemaan tulkkipäätöstä lääkärin suositus taskussani. Tämän jälkeen opiskelukaupunkini ja kotikaupunkini alkoivat kiistellä siitä kumpi kaupunki maksaa tulkkipalveluni. Asia eteni lääninhallitukseen ja sieltä Korkeimpaan oikeuteen. Yhteensä asian hoitaminen vaati 1 ½ vuotta kirjeiden laatimista ja poliisilaitoksella juoksemista ja miljoona puhelua. Loppujen lopuksi tuli päätös, että opiskelupaikkakunnan on maksettava opiskelijan tulkkipalvelut. Onneksi tämän ajan sain tulkin käyttööni aina kun oli tarvis.

5.4 Power in - tyyppi eli "sinnittelijä"

Sinnittelijä on kohdannut vaikeuksia, hän on kuitenkin selvinnyt arjen ja työn vaatimuksista voittajana oman sinnikkyytensä ja positiivisen asenteensa avulla. Kun jotain on menetetty, niin jotain on myös tullut tilalle. Elämästä on löytynyt kantavia asioita, jotka auttavat selviytymisessä.

5.4.1 "elän täysillä tätä päivää"

Avioliitto oli alkuun melko tasapainoista. Kaikki muuttui kolmannen lapsen synnyttyä. Tuli yhtäkkinen kuulon menetys. Kävin apuhoitajakoulua. Koulussa ja työharjoittelussa ei osattu suhtautua kuulovammaani. Kuulolaitte oli outo eikä mikään hyvä verrattuna tämänpäiväiseen. Mies oli ilkeä. Valmistuin ja sain töitä kaupungilta. Olin työssä kuusi vuotta yhtäjaksoisesti ja sitten vielä vuoden keikkalaisena. Jäin työttömäksi vuonna -93. Potkittiin päähän,

irtisanominen pärstäkertoimen mukaan. Kuulovammaa käytettiin hyväksi. Hain osatyökyvyttömyyseläkkeelle kovan taistelun jälkeen. Tällä hetkellä on tasapainoisempaa. Mies on muuttunut ja osapäivätyötä on tarjolla. Kuulo on mennyt huonommaksi, mutta kuulolaitteet ovat parantuneet. Elän mielestäni täysillä tätä päivää.

5.4.2 "kuuntelen tänään, jos vaikka huomenna en kuulisikaan"

Minun kuuloni heikkenemiseen ei ole kukaan lääkäri löytänyt mitään syytä. Tosi asia on kuitenkin se, että vasen korva on täysin kuuro. Kuulo meni kahdessa erässä noin puolen vuoden sisällä. Olin ollut siihen saakka puhelinmyyjänä jo yli kolmekymmentä vuotta. Minun teoriani on, että kuulon huononeminen johtui työstäni. Silloin ei ollut hienoja ja kevyitä puhelimia kuin nykyään. Oli toisinaan hyvin vaikeaa saada selvää asiakkaiden puheista. Silloin puhelut tulivat usein monien keskustusten kautta ja sitä painavaa luuria yritti painaa korvaa vasten. Linjat olivat huonoja ja katkeilivat hyvin usein. Pään piti olla kallellaan tunnista toiseen, päivästä toiseen ja vuodesta toiseen. Ympärillä oli aina jatkuva melu. Kuuloni oli ihan normaali kahdeksankymmentäluvun loppuun saakka.

Lääkärit eivät milloinkaan myöntäneet kuulon menetystäni työperäiseksi, vaikka kyllä kuulontutkija ja kaikki terapeutit olivat sitä mieltä, että se sellainen työasento ja työolosuhteet niin pitkältä ajalta eivät ole voineet olla vaikuttamatta verenkiertoon ja sitä kautta kuulon menetykseen. Sitten kun vasen korva kuuroutui täysin minulle kuitenkin heräsi kysymys? Entäs jos menee toinenkin korva kuuroksi? Lääkärit vain nauroivat ja sanoivat ettei voi mennä. Tietenkin oli yksinkertaista siirtää luuri toiseen korvaan, mutta pelko ja järkytys toisen korvan kuuroutumisesta oli aikamoinen. Työelämä vaikeutui totaalisesti.

Työterveyslääkärin avulla pääsin siirtymään muihin työtehtäviin. Sain uuden roolin ATK:n parissa. selvisin mielestäni hyvin. Yhdellä korvalla selviäminen tuottaa vaikeutensa, mutta kyllä siihen sopeuduin ajan kanssa. Hyväksyin ajatuksen vammastani. Sitten tuli äkillinen kuulon heikkeneminen oikeaan korvaan. Jouduin sairaalaan piikityshoitoon ja kuulo palasi, mutta se säikäytti taas. Kuulon heikkeneminen toistui muutaman kuukauden päästä ja saatiin taas palautumaan. Työnantajani vähensi väkeä tuotannollisista syistä, jäin ns. eläkeputkeen. Tunsin jo olevani aika uupunut ja huonokuuloisuus teki työnteosta henkisesti raskaan.

Nyt olen tilanteessa, että vasen korva on täysin kuuro ja oikeassa on jäljellä vain 30 % kuulosta. Kuulolaite on käytössä, mutta siitä on vain vähän apua. Olen työkyvyttömyyseläkkeellä. Täytyy vain löytää niitä hyviä puolia tästä huonosta kuulostakin. Loppukin kuulo voi mennä vaikka huomenna. Niinpä olen pyrkinyt kuuntelemaan tänään, jos en vaikka huomenna enää kuulekaan. Kaiken kaikkiaan olen tähän elämän tilanteeseeni hyvin tyytyväinen ja onnellinen. Tekemistä riittää ja sukulaisia ja ystäviä on ympärillä.

5.4.3 "olen aktiivi kuulovammainen"

Olen soittanut paljon musiikkia eri soittimilla. Se on voinut vaikuttaa myös kuulooni. Ensimmäisen kuulokojeeni sain täytettyäni 54 vuotta, se oli digitaalinen. Halusin itse saada kokeilla kojetta. Yleislääkäri työpaikalla vastusti, mutta minä pidin pintani tässä asiassa. Menin heti vaimoni kanssa sopeutumisvalmennuskurssille. Olen aktiivi kuulovammainen, joka kerron vaivastani ja sen huomioimisesta lähiympäristölleni. Sain uuden puhelimen

työpaikalle ja ostin sellaisen myös kotiin, kuten neuvottiin valmennuskurssilla.

Olen ollut mukana monenlaisessa yhdistystoiminnassa. Viihdyn kuitenkin paremmin kotioiloissa musiikin, kirjojeni ja vaimoni parissa. Ostin hanurin noin kolme vuotta sitten. Sitä ennen olen soittanut harmonia, nokkahuilua, pianoa, kirkkourkuja ja sähköurkuja. Käyn paljon kulttuuritilaisuuksissa. Kuuloni ennuste on, että se huononee. Aion osittain sen vuoksi jäädä noin vuoden kuluttua osa-aikaeläkkeelle. Tunnen useita kuulovammaisia, jotka kieltävät tarvitsevansa kuulokojetta - mutta eivät sitten kuule!

5.5 Power-flow-tyyppi eli "valaistunut"

Valaistuneelle vammautuminen on ollut elämänkäänne, jonka myötä elämään on tullut odottamattomia vaikeuksia. Vaikeuksista on kuitenkin selvitty. Valaistunut on itseensä luottava ja hän on edennyt pyrkimyksissään hyvin, kuulovamma ei ole ollut este. Kuulovammasta on ollut jopa etua työnsaannissa.

5.5.1 "tähänastisen elämäni suurin onnenpotku"

Opiskelun jälkeen maailmani romahti jälleen. Oli tarkoitus muuttaa poikaystävän luokse, mutta hän sanoikin sopimuksen irti ja olin tyhjän päällä. Onneksi syksyllä alkoi kuulonhuollon ja teknologian erikoistumisopinnot, kokeiluluontoinen vuosi, johon ensimmäistä kertaa otettiin mukaan teknisen alan ihmisiä. Minua kiinnosti apuvälinemuotoilu ja lisäksi halusin lisätietoa kuulovammaisuudesta. Nyt olisi siis koko kenttä melko hyvin hanskassa.

Erikoistumiskoulutuksen jälkeen pääsin töihin apuvälinemuotoilijaksi XXXX Oy:n palvelukseen, pidän sitä tähänastisen elämäni suurimpana

onnenpotkuna. Muotoilijoille ei ole töitä tarjolla joka puolella ja oman alan töihin pääseminen on suurenluokan juttu! Kuulo-ongelmat vaivaavat täälläkin, mutta tähän asti on selvitty ja toivottavasti edelleen.

Tutustuin sitten Kuulonhuoltoliittoon ja totesin, että siellä olisi paljon tekemistä. Aloitin osallistumalla nuorten toimintaan ja pian järjestelin jo sitä itsekin. Täytyy sanoa, että nyt kun olen edennyt järjestömaailmassa nuorisovaliokuntaan ja liittovaltuuston varavaltuutetuksi ym., niin tekemistä riittää, eikä se näytä vähenevän.

5.5.2 “vanha koirakin voi oppia istumaan”

Kuulohermokasvain löytyi ja leikattiin v. 90, jonka jälkeen olin puoli vuotta sairaslomalla. Sen jälkeen olen ollut sairauden takia töistä poissa seitsämän työpäivää. Olen asiasta hyvin onnellinen, koska leikkauksen jälkeen lääkärit antoivat ymmärtää, että hankaluuksia työelämässä saattaa ilmetä. Tällä hetkellä elän pesän tyhjenemisen vaihetta. Poika asuu jo omassa huushollissaan ja tyttö kirjoittaa parhaillaan ylioppilaaksi.

Omaksi ilokseni ja rääkikseni keksin viime syksynä uuden harrastuksen. Suoritan etälukiota, jossa suurin osa opinnoista tapahtuu omatoimisesti. Projekti on samalla kauheaa, lähinnä työmäärän vuoksi, mutta samalla myös erittäin antoisaa ja palkitsevaa. Hieno tunne, kun voi todeta, että vanha koirakin voi oppia istumaan - kaikista päähän kohdistuneista toimenpiteistä huolimatta!

5.5.3 "huonokuuloisuuteni on kääntynyt vahvuudekseni"

Nykyisessä työssäni huonokuuloisuuteni on kääntynyt vahvuudekseni. Onneksi! Tiedänhän paljon apuvälineistä ja huonokuuloisille sopivista puhelinkoneista esimerkiksi. Koen M-instituutin koulutuksen olevan erityisen tärkeä kannustin tekijä. Olin kriisissä huonokuuloisuuteni takia ja se, että pärjäsin ja sain itselleni lisäkoulutusta, kannustivat minua eteenpäin kovasti. Se oli minulle henkireikä. Olin silloin täysin sopimattomassa työssä huonokuuloisen kannalta katsottuna. Olin töissä supermarketin kassana.

Kauppias kysyikin, että jaksanko todella opiskella? Sanoin, että ilman en jaksaisi. Koulutuksen tuoma toivo pitää minut hengissä. Minulla oli toivoa, kun opiskelin itselleni mahdollisuutta toimia erilaisissa työtehtävissä. Kyllä minulla oli aikanaan pelko siitä, etten ole tarpeeksi hyvä tai pätevä työntekijä, jos tuon esille huonokuuloisuuteni. Tuntui hyvältä voida tukeutua vahvaan työkokemukseen ja päivitettyyn koulutukseen.

Nyt vasta neljän vuoden kuulovammaisena olon jälkeen, alan oivaltaa niitä oikeuksia ja velvollisuuksia, mitä kuulovammaisuus on tuonut mukanaan mm. juuri opiskeluun. Mikäli minua kiinnostaa jokin koulutus tai ala, niin toivon uskaltavani hakeutua sinne kuulovammastani huolimatta. Olen kyllä vieläkin arka tuomaan omia tarpeitani esille kuulovammaisena opiskellessani. Tavallaan joutuu aina aloittamaan alusta kertomisen siitä, miten tulee kommunikoida kanssani. Odottelen tässä sellaista ahaa-elämystä tulevasta seuraavasta koulutusmahdollisuudesta. Ja kun sellainen tulee, niin siihen ei vaikuta mikään estävästi.

5.6 Tarinoiden antama kuva kuulovammaisen elämästä

Tässä tutkielmassa kukin tarina liittyy yhteen henkilöön, mutta yksi henkilö voi liittyä useampaan tarinaan. Tarina tyypit kertovat henkilöiden erilaisista elämän vaiheista ja selviytymiskokemuksista kuulovammautumisen jälkeen. Samalla henkilöllä voi olla esim. power-fight vaiheita tai power-flow vaiheita elämässään. Ihmisen elämä on jatkumo, jossa erilaiset elämän vaiheet liittyvät toisiinsa ja ihmisen identiteetti muotoutuu ja vaihtelee sen mukaan. Tässä tutkielmassa mukana olevat kuulovammaiset henkilöt ovat tarinoillaan kertoneet muutospaineista, joita vammautuminen voi aiheuttaa. Muutokset opiskelu- ja työelämässä ovat usein väistämättömiä. Kuulovamman mukanaan tuomat kommunikaatiovaikeudet vaativat sopeutumista ja toimenpiteitä myös ympäristöltä. Valitettavaa on, että kuulovammautunut usein joutuu ennakkoluulojen kohteeksi ja hänen kykyihinsä selvitä ei uskota. Tiedon puute ja taloudellinen etuajattelu heijastuu monen työnantajan edesottamuksissa. Kuulovammautunut henkilö on usein juuri se, joka "saneerataan", kun on säästöjen aika tai lama yllättää. Tarinoiden myötä voidaan todeta koulutuksella olevan tärkeän merkityksen kuulovammaisen elämässä. Hyvä koulutus antaa paremmat mahdollisuudet selvitä ja sopeutua elämän muutoksiin ja koulutus antaa ylipäänsä ihmiselle enemmän perspektiiviä käsitellä omia asioitaan suhteessa yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Hyvä koulutus auttaa selvittämään ja vaatimaan niitä oikeuksia, joita kuulovammaiselle on tarjolla. Liian usein kuulovammaisen jää yksin kuntoutus- ja koulutustarpeidensa kanssa. Kuntoutuksen saaminen vaihtelee paljon paikkakunnittain. Toisinaan kunnat kiistelevät kuntoutuksen tuomista kustannuksista ja näin kuulovammaisen joutuu odottamaan kuntoutuspäätöstä joskus pitkäänkin. Vaikka kuulovammaisen asema on Suomessa maailman laajuisesti ajatellen hyvä, niin paljon vielä riittää tekemistä. Korjattavaa on ihmisten asenteissa kuulovammaisia kohtaan ja myös palvelujen tasavertaisessa järjestämisessä.

6. TULOSTEN YHTEENVETOA JA POHDINTAA

Tuloksia on pääasiallisesti tarkasteltu aineiston kategorioinnin ja elämätarinoiden yhteydessä luvussa kuusi. Tässä luvussa tuloksia tarkastellaan yhdessä ja samalla laajempia kytköksiä tutkielman eri osien välille etsien. Tässä kappaleessa pohditaan myös tutkimusmetodin toimivuutta ja luotettavuutta tutkimuksen tulosten ja etenemisen kannalta ajatellen.

6.1 Luotettavuus

Tämän tutkielman tutkimusmetodi on laadullinen, siinä tutkimukseen liittyvä aineisto ja teoriatausta ovat käyneet vuoropuhelua koko kirjoittamisprosessin ajan. Tutkielman abduktiivinen eteneminen ja fenomenografinen lähestymistapa ovat antaneet tutkielman tekijälle mahdollisuuden luovasti järjestellä ja tulkita tutkimusaineistoa. Tässä tutkimuksessa ei pyritä paradigmaattiseen tietämiseen, vaan tiedon käsitys perustuu postmoderniin ajattelutapaan, jossa yhtä ainoaa totuutta ei ole. Tutkielmassa etsitään enemmän asioiden saamia merkityksiä, kuin yhtenevää käsitystä asioista. Narratiivinen lähestymistapa osana tutkimusta edellyttää myös suhteellista tiedon käsitystä. Tässä tutkimuksessa tavoitellaan todentuntua. Oma käsitykseni tarinoiden todentunnusta ilmenee tarinoiden simulointi- ja luokitusprosessissa. Luomani tarinatyyppit perustuvat puolittain luovaan intuition ja toisaalta myös voimaantumisteorian tuomiin käsityksiin sinnikkyuden ilmenemisestä. Jokainen tarina on erillinen oma tarinansa, mutta yhdessä ne muodostavat suuremman yhtenevän tarinan. Sitä voitaisiin kutsua "sinnikkyuden ilmenemistarinaksi" tämän tutkielman ydinkäsitteen mukaisesti. Tutkielman lukijan tehtäväksi jää osaltaan arvioida tarinoiden todentuntua.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta ei voida perustaa validiteetin tai reliabiliteetin käsitteille. Tämä tutkimusprosessi ei ole toistettavissa. Tutkimusprosessi on ainutlaatuinen ja siinä tutkija on itse oma tutkimusinstrumenttinsa. Tutkimusprosessiin ja omiin tulkintoihini on varmasti vaikuttanut myös se, että olen jo vuosien ajan työskennellyt kuulovammaisten parissa. Olen omassa työssäni tutustunut kuuroihin ja huonokuuloisiin henkilöihin. He ovat olleet selviytyjiä ja usein varsinaisia sinnikkyuden perikuvia. Tutkimukseni lähtökohta on osittain omakohtainen ja näiden kokemusten mielestä poissulkeminen siten, että ne eivät vaikuttaisi millään lailla tulkintoihini, lienee mahdotonta.

6.2 Tutkimuksen pohdintaa ja johtopäätökset

Tutkimusaineistoon liittyy runsaasti tutkittavien henkilöiden käsityksiä oman minäkuvan ja identiteetin muuttumisesta kuulovammautumisen myötä. Tämä antaa viitteitä siitä, että kuulovammautuminen aiheuttaa elämänkulun muutoksen, joka on tulkittavissa merkittäväksi oppimiskokemukseksi. Tämän suuntaisia havaintoja voidaan löytää tutkimusaineistosta useita. Varsinkin sinnikkyystarinat antavat selviä viitteitä voimaantumisen kokemusten ilmenemisestä tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden elämässä. Tutkimusprosessia ei voida erottaa tutkimuksen tuloksista, joita ovat kategorioinnin syntyminen ja sen käsittely. Tuloksiin liittyviksi voidaan lukea myös tutkielman tekijän toiminnan ja ajatteluprosessin kuvaus, joka on oma tarinansa. Tutkimus aineiston perusteella ei voida tehdä laaja-alaisia johtopäätöksiä kuulovammautuneiden henkilöiden sinnikkyudesta yleensä. Tähän tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat sopeutuneet tai ovat sopeutumassa kuulovamman aiheuttamaan elämänmuutokseen. He elävät tyydyttävää ja osallistuvaa elämää kuulovammastaan huolimatta. Osa heistä toimii kuulovammaisten asian edistämiseksi, he osallistuvat vertaisryhmän toimintaan aktiivisesti ja välittävät samalla tietoa kuulovammaisuudesta.

Oman identiteetin löytyminen kuulovammaisena helpottaa sopeutumista ja auttaa toimimaan tietoisemmin kuulovammaisena kuulevien maailmassa. Moni kuulovammautunut joutuu olemaan myös valistajan roolissa ja kertomaan muille kuinka esim. kuunteluolosuhteet tulee järjestää tai kuinka hänen kanssaan tulisi kommunikoida, jotta ymmärtäminen ja suotuista vuorovaikutus olisivat mahdollisia. Elämänpolitiikasta on tullut osa aikuisena kuulovammautuneiden henkilöiden elämää. He joutuvat etsimään selviytymiskeinoja ja rakentamaan identiteettiään usein monien tahojen ja instituutioiden kautta. Tällaisia vammaispoliittisia instituutioita ja tahoja edustavat esim. kuntoutusohjaajat, sopeutumisvalmennuskurssit, vammaisjärjestöt, valtion vammaispalvelulait, apuvälineiden välittäjät ja lääketieteelliset tutkimusyksiköt. Vammautunut henkilö joutuu usein pelinappulaksi, jota "auttavat" yksiköt kilvan siirtelevät luukulta luukulle. Parhaiten kuulovammautunut henkilö saa tukea identiteettinsä rakentamiselle vertaisryhmän kautta. Vertaisryhmällä on usein merkittävä vaikutus aikuisena kuulovammautuneiden henkilöiden elämään. Vertaisryhmän myötä löytyy viitekehys, jonka kautta he voivat samaistua ja rakentaa identiteettiään kuulovammaisena henkilönä.

Yhteiskunnassa olevat muutospaineet ovat vaikuttaneet monella tavalla kuulovammaisten elämään. Moni keski-ikäinen kuulovammainen suuntautuu työkyvyttömyyseläkkeelle ennen aikojaan, sillä työelämän vaatimukset tuntuvat kohtuuttomilta. Toisaalta teknologian kehitys on tuonut kuulovammaisille uusia selviytymiskeinoja. Kännykät ja internet-yhteydet tarjoavat uusia tiedonhankinta- ja vuorovaikutuskanavia. Myös apuvälineet ja kuulokojeet ovat teknisesti koko ajan parantuneet. Verkkottuva koulutusyhteiskunta voi tarjota kuulovammaisille uusia mahdollisuuksia kompensoida vamman vaikutusta, joita ilmenee esim. oppimis- ja vuorovaikutustilanteissa. Verkkoympäristössä kuulovammaiset voivat toimia tasavertaisesti kuulevien rinnalla. Yhteiskunnan tukitoimien kehittyminen ja apuvälineiden riittävä saatavuus voivat helpottaa ratkaisevalla tavalla kuulovammaisten elämää ja auttaa heitä pärjäämään

paremmin opiskelu- ja työelämässä. Tärkeällä sijalla kuulovammautuneen selviytymisessä on sinnikkyys ja oma tahto. Oman tahdon esiin tuleminen voi merkitä myös voimaantumisen kokemusta, jolloin kuulovammaisen henkilö kokee itsensä kykeneväksi toimimaan ja hän kokee myös ympäristönsä mahdollistavaksi. Kuulovammaisen sopeutumiseen ja selviytymiseen yhteiskunnassa vaikuttaa merkittäväällä tavalla myös aikaisemmin saatu koulutus. Hyvä perus- ja jatkokoulutus kuntouttavan lisäkoulutuksen ohella auttaa kuulovammaista henkilöä selviytymään paremmin muuttuvassa yhteiskunnassa.

LÄHTEET

- Aho, S. 1997. Minä. Teoksessa: Aho & Laine (toim) Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Otava, Keuruu, s 16-67
- Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa: Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Syrjälä L, Ahonen S. Helsinki, Kirjayhtymä
- Akaan-Penttilä, E. 1996 Kuulo voi vahingoittua vapaa-aikanakin Työterveiset: työterveyslaitoksen tiedotuslehti, 1
- Alvesson, M. & Sköldbberg, K. 2000. Reflexive methodology: new vistas for qualitative research. London: Sage.
- Antikainen, A. 1996 Merkittävät oppimiskokemukset ja valtautuminen. Teoksessa: Antikainen A. & Huotelin H. Kansanvalistus seura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Gummerus Jyväskylä s 251-296
- Antikainen, A. 1998. Kasvatus elämänkulku ja yhteiskunta. Helsinki Porvoo, WSOY
- Anttila, P. 1999. Tutkimisen taito ja tiedonhankinta. Artefakta-sarja. <URL:[http://www.metodix.com/metodi/pirkko/fenomenografinen ilmiön_kuvaus.htm](http://www.metodix.com/metodi/pirkko/fenomenografinen_ilmiön_kuvaus.htm)>(Luettu 12.11.2001)
- Arvilampi, P. 1998. Narratiivinen terapia. Perheterapia 2/98.
- Bandura, A. 1986. Social foundations of thought and action: A Social cognitive theory. Prentice Hall Inc Eaglewood Cliffs. Teoksessa: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopiston julkaisu E 37. s 103, 113
- Bruner, J. 1986. Actual minds possible words. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Csikszentmihalyi, M. & Csikszentmihalyi, I. 1995. Optimal experince. Teoksessa: Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopiston julkaisu E 37. s 153-154
- Curt, B.C. 1994. Textuality and Tectonics. Troubling social and psychological science. Buckingham: Open University Press.
- Featherstone, M. 1991. Consumer Culture & Postmodernism. London. Sage.
- Ford, M.E. 1992. Motivating humans: goals emotions, and personal agency beliefs. Sage Publications Inc, Newbury Park.
- Fornäs, J. 1995. Cultural Theory and Late Modernity. Sage London. Teoksessa: Merkitysten Maailma. Lehtonen M. Tampere, Vastapaino. s 15, 22
- Goleman, D. 1995a. Emotional Intelligence. Bantam Books, New York.
- Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Porvoo WSOY.
- Hall, S. 1999. Identiteetti. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Vastapaino Tampere.
- Heikkinen, H.L T. 2001. Toimintatutkimus , tarinat ja opettajaksi tuleminen

- taito. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä
- Heinonen, E. 2001. Huonokuuloisuus lisääntyy. Koillissanomat.
<URL: <http://www.koillissanomat.fi/arkisto/uutiset1000/kuulo/kuulo.html> > (Luettu 7.11.2001).
- Heinämaa, S. 1989. Naisen tieto. Helsinki, Art House.
- Houtsonen, J. 2000. Identiteetin rakentuminen koulun symbolisessa järjestyksessä. Teoksessa: Houtsonen J & Kauppila J & Komonen K. Koulutus elämäkulkua ja identiteettiä. Joensuu University Press. s 7-46.
- Huotelin, H. 1996. Oppiminen ja elämänhistoria. Teoksessa: Antikainen A & Huotelin H (toim) Kansanvalistuksen seura ja Aikuiskasvatuksen Tutkimusseura. Gummerus, Jyväskylä. s 45-50
- Ihanus, J. 1999. Minäkertomukset. Teoksessa Ihanus J. (toim) Kulttuuri ja psykologia. Helsinki: Helsinki University Press, s 248 - 250
- Jarvis, P. 1987. Meaningsfull and meaningless experience: Toward an analysis of learning from life. *Adult Education Quarterly* 37 (3) 164-172.
- Kauppi, A. 1993. Mistä nousee oppimisen mieli? Kontekstuaalisen oppimiskäsityksen perusteita. Teoksessa: Aikuisten oppimisen uudet muodot. (toim). Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura. Jyväskylä.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1998. Hyvä itsetunto. WSOY Helsinki.
- Kolb, D. 1984. *Experiential learning. Experience as the source of learning and development.* Englewood Cliffs NJ: Prentice-Hall.
- Kroksmark, T. 1987. *Fenomenografisk didaktik*, Acta Universitatis Gothoburgensis. Göteborg.
- Lehtonen, M. 2000. Merkitysten maailma. Osuuskunta Vastapaino Tampere.
- Lindqvist, M. 1989. *Ammattina ihminen.* Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Lowe, R. 1999. Between the "No Longer" and The "Not Yet": Postmodernism as Context for Critical Therapeutic Work. Artikkelissa Pieni kertomus Postmodernista: Jari Peltola & Mikko Saastamoinen. 2000. <URL: <http://www.uku.fi/~msaastam/postmod.htm>> (Luettu 28.11.2001)
- Liotard, J-F. 1985. Tieto postmodernissa yhteiskunnassa. Tampere: Vastapaino
- Marton, F., 1984. Att uppfatta sin omvärld: varför vi förstår verkligheten på olika sätt. (red.) Marton, F & Wenestam, C. *AWE/Gebers*. s 267 - 286.
- Miikki V. 1998 Joka seitsämännän suomalaisen kuulossa on jotain vikaa. Helsingin Sanomat verkkoliite uutiset 23.6.1998. .
<URL: <http://www1.helsinginsanomat.fi/uutisarkisto>> (Luettu 7.11.2001)
- Neufeld, J & Grimmet, P (1994) The Authenticity for Struggle. In: Grimmet, P & Neufeld, J (eds) *Teacher development and the struggle for*

- authenticity. Professional growth and restructuring in the context of change. Teacher College Press, New York, s 205-232.
- Ojala, T & Uutela, A. 1993. Rakentava vuorovaikutus. Porvoo: WSOY
- Ojanen, M. 1996. Mikä minä on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen. Tampere. Kulju. Ojanen, M.
- Peirce, C. 2001. Abduktiivisen päättelyn logiikka. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Anttila, P
<URL:[http://www.metodix.com/metodi/pirkko/abduktiivisen-
_paattelyn_logiikka.htm](http://www.metodix.com/metodi/pirkko/abduktiivisen_paattelyn_logiikka.htm)> (Luettu 12.11.2001)
- Peltola, J. & Saastamoinen, M. 2000. Pieni kertomus postmodernista.<URL:<http://www.uku.fi/~msaastam/postmod.htm>> (Luettu 28.11.2001)
- Perkins, D. & Zimmerman, MA. 1995. Empowerment theory and application. American Journal of Community Psychology 23 (5): 569-579.
- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisen tutkimuskohteen johdatus fenomenologiseen psykologiaan. Tampere. Suomen fenomenologinen instituutti.
- Pirttilä, I. 1999: Peter Jarvis - Oppimisen paradoksi myöhäismodernissa. Teoksessa Tapio Aittola (toim): Kasvatustieteiden teoreetikkoja. Tampere: Gaudeamus 238-250.
- Rauhala L. 1974. Psykkinen häiriö ja psykoterapia filosofisen analyysin valossa. Artikkelissa: Tunteiden filosofinen ongelma Filosofinen Aikakauslehti 2/98.
- Rauhala, L. 1998. Rationaalisuuden skleroosi. Jälkisanat. Teoksessa J. Puhakainen. Persoonan kieltäjät: Ihmisen vapaus ja vastuu aivotutkimuksen ja lääketieteen puristuksessa. Juva: WSOY. s 156 - 157.
- Rieki, T. 2001 Huonokuuloisuus lisääntyy. Koillissanomat <URL:<http://www.koillissanomat.fi/arkisto/uutiset1000/kuulo/kuulo.html>>. (Luettu 7.11.2001)
- Rodwell, CM .1996. An Analysis of the concept of empowerment. Journal of Advanced Nursing 23: 305-313.
- Roisner, M. 1997. Postmodernism Postmodernity and Sosial Psychology. Saastamoinen J. 2000. Pieni kertomus postmodernista. postmodernista.<URL:<http://www.uku.fi/~msaastam/postmod.htm>>. (Luettu 28.11.2001)
- Rotko, H. 1999. Tuumasta tekstiksi. Perusopas seminaari- ja opinnäytetyön tekijälle. Tampereen yliopisto hoitotieteen laitos.<URL:<http://www.uta.fi/laitokset/hoito/wwwoppimateriaali/luku5j.html>> (Luettu 23.11.2001)
- Saastamoinen, M. 1999. Narratiivinen sosiaalipsykologia - teoriaa ja menetelmiä. Ilmestynyt teoksessa: Hegelistä Herreen Narratiivista nudistiin.<URL: <http://www.uku.fi/~msaastam/narratiivi.htm>> (Luettu 7.11.2001).

- Sarbin T. 1986. Narrative Psychology the storied nature of human conduct. New York. Praeger.
- Siitonen J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun Yliopisto opettajankoulutuslaitos. Acta universitatis Ouluensis, E 37.
- Sikkelä R. 1998. Tunteiden filosofinen ongelma Filosofinen Aikakausilehti 2/98. <URL:http://www.netn.fi/298/netn_298_silke.html> (Luettu 13.2.2002)
- Sintonen, T. 1999. Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. Jyväskylä. Sophi.
- Sorri, M. 1998 Joka seitsämännän suomalaisen kuulossa on jotain vikaa. Helsingin sanomat verkkoliite uutiset 23.6.1998.
- Strauss, A & Corbin, J. 1994. Grounded theory methodology: AN, Overview. In: Denzin, NK & Lincoln, YS(eds) Handbook of Qualitative research. Sage Publications, s 273-285.
- Sundman, P. 1996. Human rights, justification, and Christian ethics. Acta Univ Ups. Uppsala Studies in Social Ethics 18. Gotab, Stockholm.
- Syrjälä, S-L. 2001. Narratiivinen lähestymistapa elämän ja minuuden jäsentämisessä. <URL: <http://edtech oulu.fi/sampo/00-01/appro/narratiivi/tutkimus.html>>. (Luettu 25.11.2001)
- Turunen, KE. 1997. Halut arvot ja valta. Atena Kustannus OY.
- Tynjälä, P. 1991. Kvalitatiivisten tutkimusmenetelmien luotettavuudesta. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. Kasvatus 22, s 387-398.
- Tynjälä, P. 1999 b. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere. Kirjayhtymä.
- Uljens, M. 1989. Fenomenografi - forskning om uppfattningar. Lund: Studentlitteratur.
- von Wright, G. H. 1981. Humanismi elämänasenteena. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Vygotsky, L.S. 1978. Mind in society: the development of higher psychological proceses. Cambridge, MA: Harward University Press.
- Zimmerman, MA. 1995. Psychological empowerment: Issues and Illustrations. American Journal on Community Psychology 23 (5): 581-599.